

KATSAUS OPPILAIKEN VÄLISEEN KOULUVÄKIVALTAAN

Viiden helsinkiläisen peruskoulun tilanne

Santeri Arjovuo ja Topias Hartemo

10/2019

Tiivistelmä

Tekijät	Tutkinto
Santeri Arjovuo ja Topias Hartemo	Poliisi (AMK)
Julkaisun nimi	Julkisuusaste
Katsaus oppilaiden väliseen kouluväkivaltaan – viiden helsinkiläisen peruskoulun tilanne	Julkinen
Ohjaajat	Opinnäytetyön muoto
Lehtori Markku Myllylä ja vanhempi rikoskonstaapeli Timo Varpula	Tutkimuksellinen opinnäytetyö
Tiivistelmä	
<p>Opinnäytetyön tarkoituksena on ollut tutkia oppilaiden välistä fyysistä väkivaltaa Helsingin peruskoulujen luokka-asteilla 1.–9. Pyrimme opinnäytteessämme selvittämään, kuinka paljon väkivaltaa esiintyy, mitkä ovat väkivallan tekotavat ja kuinka siihen puututaan. Oppilaiden välistä fyysistä väkivaltaa ei tilastoida valtakunnallisesti, eikä luotettavaa tietoa ilmiön laajuudesta ole löydettävissä. Tehokas resurssien osoittaminen ennalta estävää toimintaa ja tilanteisiin puuttumista varten sekä jo käytössä olevien keinojen kehittämiseen ja käyttöönottoon vaatii kuitenkin pohjakseen tilastotietoa kouluväkivaltailmiön olemassaolosta.</p> <p>Työmme teoriapohjassa olemme paneutuneet kouluväkivaltaan ilmiönä. Lisäksi olemme esitelleet koulujen, poliisin sekä muiden viranomaisten keinoja ilmiön ennalta ehkäisemiseksi sekä siihen puuttumiseksi. Kouluväkivallan tehokas kitkeminen vaatii useiden viranomaisten yhteistyötä.</p> <p>Toteutimme tutkimuksemme kvantitatiivista tutkimusmenetelmää käyttäen. Järjestimme kahdeksassa satunnaisesti valitussa Helsingin peruskoulussa tutkimusjakson ajalla 1.4.–1.6.2019. Jakson aikana koulut raportoivat luomamme lomakkeen välityksellä koulussa sattuneet väkivaltatilanteet. Vastauslomakkeita saimme lopulta vain viidestä koulusta.</p> <p>Kaikissa osallistuneissa kouluissa esiintyi väkivaltaa ja sen tekotavat vaihtelivat tapausten välillä. Koulut sovelsivat asianmukaisesti niiden käyttöön säädettyjä puuttumis- ja kurinpitokeinoja, mutta esimerkiksi ilmoitusvelvollisuuden osalta lastensuojelun ja poliisin suuntaan löysimme kehittämiskohtia. Koska keräämämme aiheisto jäi melko pieneksi, tulokset ovat lähinnä suuntaa antavia perusjoukon suhteen. Tulosten valossa näyttää kuitenkin siltä, että kouluväkivallan tehokas kitkeminen ei ole vain koulujen asia: se vaatii useiden viranomaisten yhteistyötä.</p>	
Sivumäärä	Tarkastuskuukausi ja -vuosi
54 + 4 liitesivua	lokakuu 2019
Avainsanat	
Kouluväkivalta, kiusaaminen, peruskoulu, tilastointi, ennalta estävä toiminta, viranomaisyhteistyö, kurinpitokeinot, puuttumiskeinot	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	2
2	ENNALTA ESTÄVÄ TOIMINTA JA PUUTTUMINEN	6
2.1	Ennalta estävät toimet ja viranomaisyhteistyö	6
2.2	Koulujen puuttumis- ja kurinpitokeinot	10
3	KOULUVÄKIVALLASTA	16
3.1	Kouluväkivalta käsitteenä	16
3.2	Tämän tutkimuksen rajaus ja siinä käytetty määritelmä	17
3.3	Kouluväkivalta ilmiönä	18
3.4	Kouluväkivalta rikoksena.....	22
3.5	Kouluväkivallasta aikaisemmissa tutkimuksissa.....	23
4	TUTKIMUSASETELMA	27
4.1	Työn tavoitteet ja tutkimuskysymykset.....	27
4.2	Tutkimusmenetelmä ja otanta	28
4.3	Tutkimuksen toteutus	30
5	TUTKIMUSTULOKSET.....	32
5.1	Väkivallan kokonaismäärä	32
5.2	Käytetyn väkivallan laatu ja väkivaltilanteiden olosuhteet	34
5.3	Puuttumis- ja kurinpitokeinojen käyttö sekä muut viranomaiset	36
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	39
7	TUTKIMUKSEN ARVIOINTI JA JATKOTUTKIMUKSET.....	46
7.1	Haasteet	46
7.2	Reliabiliteetti ja validius.....	47
7.3	Tutkimuksen kehittämissuhteudet	48
7.4	Jatkotutkimukset ja yleiset kehittämissuhteudet	49
	LÄHTEET	50

LIITEET

1 JOHDANTO

Opinnäytetyömme tarkoituksena on tutkia Helsingin peruskouluissa tapahtuvaa oppilaiden välistä väkivaltaa. Lähes neljäsosa Helsingin 8.- ja 9.-luokkalaisista ilmoitti vuonna 2017 tehdyssä kouluterveyskyselyssä altistuneensa väkivallalle kouluympäristössä¹. Aihe on ollut usein esillä myös mediassa. Meeri Niinistö kirjoittaa Ylen verkkoartikkelissa, että kouluväkivalta ja sen uhka on päivittäistä. Niinistön haastatteleva opettaja kertoo, että hän on tottunut siihen, että väkivalta on osa hänen työtään². Juha Salonen kirjoittaa Vantaan Sanomissa, että kouluväkivallasta on tullut arkipäivää Vantaallakin. Uutisen mukaan vuonna 2013 opetushenkilöstö teki Vantaalla 1118 ilmoitusta henkilökuntaan kohdistuneista väkivaltatilanteista³.

Tutkimuksemme suunnitteluvaiheessa keskustelimme muutaman tuntemamme opettajan kanssa. Opettajien mukaan kouluissa on havaittavissa, että kouluväkivallan määrä on noussut. Emme kuitenkaan löytäneet väitteelle tukea tilastoista. Opettajiin kohdistuvista väkivaltatilanteista syntyy työsuojelullisten ilmoitusten kautta luotettavaa tilastoa, edellyttäen, että ilmoitukset tehdään poikkeuksetta. Oppilaiden välisten väkivaltatilanteiden lukumäärää ei kuitenkaan virallisesti tilastoida. Tästä syystä koimme aiheen sekä ajankohtaiseksi että tärkeäksi.

Peruskouluikäinen nuori on äärimmäisen haavoittuvainen, ja väkivallalle altistumisella voi olla vakavia vaikutuksia nuoren kehitykselle. Kouluväkivallalle altistuvat sen tekijän ja uhrin lisäksi myös kaikki ympärillä olevat nuoret. Koulussa tapahtuvalla väkivallalla on vaikutuksia nuoren oppimiseen, ja se voi altistaa nuoren sosiaaliselle syrjäytymiselle. Syrjäytyminen on määritelty yhdeksi Suomen vakavimmista turvallisuushista⁴. Syrjäytynyt tai oirehtiva nuori on henkilökohtaisen tragedian lisäksi yhteiskunnalle kallis. Opetustoimen tarkoituksena on kasvattaa lapsista ja nuorista tasapainoisia nuoria aikuisia, ja tästä sekä muista edellä mainituista syistä on tärkeää, että väkivaltatilanteisiin pystyttäisiin puuttamaan niiden vaativilla tavoilla ja ettei kiire tai epäonnistunut johtaminen olisi nuoren auttamisen

---

¹ Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2017

² Niinistö 2019

³ Salonen 2016

⁴ Sisäministeriö 2017, 29

esteenä. Tärkeää olisi saada nuoret ymmärtämään jo varhain, että heidän teoillaan on merkitystä ja että he ovat itse niistä vastuussa.

Suomessa vakinaisesti asuvat lapset ovat oppivelvollisia siihen asti, kun perusopetuksen oppimäärä on suoritettu tai kun oppivelvollisuuden alkamisesta 7-vuotiaana on kulunut 10 vuotta⁵. Hallitusohjelmassa suunnitellaan oppivelvollisuuden laajentamista siten, että se päättyy nuoren täytettyä 18 vuotta⁶. Perusopetuslain 7 luvun 26 §:n⁷ mukaan oppivelvollisuudella tarkoitetaan, että lasten on osallistuttava perusopetukseen ja saatava sitä. Samassa luvussa säädetään myös, että lapsilla on oikeus opiskella turvallisessa opiskeluympäristössä⁸.

Vuoden 2012 sisäisen turvallisuuden ohjelmassa on kirjattuna toimenpide, jossa on ollut tarkoitus kehittää Suomen oppilaitoksiin tilastointijärjestelmä, jolla voidaan kerätä luotettavaa tietoa oppilaitoksissa tapahtuvista uhka- ja väkivaltatapauksista⁹. Helsingin kaupungin opetusvirastossa tehtiin seurantajärjestelmään liittyvä pilottikokeilu lukuvuonna 2013–2014. Pilottijakson aikana kerättiin tietoa kaikista kouluympäristössä tapahtuneista väkivallanteoista tai väkivallanuhkasta henkilöstöryhmään katsomatta. Seurantajärjestelmästä ei ole julkisia tilastollisia tuloksia, joita olisimme voineet käyttää vertailuun. Menetelmää ei ole myöskään jatkettu pilottijakson jälkeen. Tilastointijärjestelmän kehitys on kesken, ja vastuullisena toimijana sen kehittämisessä on opetus- ja kulttuuriministeriö.¹⁰

Laadukas turvallisuusjohtaminen edellyttää tilastotietoa jonkin ilmiön olemassaolosta. Ilman todellisuuteen pohjautuvaa tietoa väkivalta- ja uhkatilanteiden määrästä ei ilmiötä voida seurata eikä siihen voida osoittaa tarvittavia resursseja. Tilaston puute hankaloittaa myös riskien arviointia sekä tilannekuvan seuraamista. Lisäksi tiedon puute hankaloittaa ongelmaa varten luotujen, ennalta ehkäisyyn ja jälkiselvittelyyn tarkoitettujen toimintatapojen kehittämistä ja ongelman laajuuteen suhteuttamista.

---

⁵ Perusopetuslaki 7 luvun 25 §

⁶ Valtioneuvosto 2019, 164

⁷ (13.6.2003/477)

⁸ Perusopetuslaki 7 luvun 29 § (30.12.2013/1267)

⁹ Sisäasiainministeriö 2012, 31

¹⁰ Sisäministeriö 2014, 57.

Olemme toteuttaneet tutkimuksemme keräämällä tietoa kahden kuukauden mittaisen tiedonkeruujakson aikana tapahtuneista väkivaltatilanteista kahdeksassa peruskoulussa Helsingin eri alueilla. Koulut alkoivat keräämään dataa kouluissa tapahtuneista oppilaiden välisistä väkivaltatilanteista luomillemme kyselylomakkeille maanantaina 1.4.2019. Keräsimme kahden kuukauden tutkimusjakson aikana tietoa koulupäivän aikana oppitunneilla, koulun järjestämissä tilaisuuksissa, opintoretkillä tai koulun alueella tapahtuneista väkivaltatilanteista. Kyselyn tuloksia käsitellään anonymisti niin, ettei koulujen nimiä mainita tutkimuksessa eikä työmme sisällä minkäänlaisia henkilötietoja. Työmme tarkoitus on hyödyttää erityisesti oppilaitoksia itseään sekä opetustoimen johtoa, jotta se pystyisi suhteuttamaan toimenpiteensä ja käytössä olevat resurssit väkivallan määrään. Poliisia kyseiset toimenpiteet hyödyttävät etenkin ennalta estävän toiminnan ja turvallisuusjohtamisen näkökulmasta.

Tarkoituksenamme on opinnäytetyössämme keskittyä väkivallan määrään, väkivallan tekotapoihin sekä sen johdosta tehtyihin toimenpiteisiin. On tärkeä ymmärtää, että kouluissa tapahtuvat väkivaltatilanteet eivät läheskään kaikki tule edes koulujen itsensä tietoon, vaan osa niistä jää vain oppilaiden väliseksi konflikteiksi. Niistä tilanteista, jotka tulevat koulujen tietoon, tulee vielä pienempi osa poliisiin tietoon, ja näissä tilanteissa koulukiusaaminen on jo yleensä jatkunut pitkään. Kouluväkivallan yleisyydestä kertovaa tietoa voitaisiin mahdollisesti hyödyntää myös poliisin näkökulmasta ennalta estävän toiminnan kehittämiseen ja kohdentamiseen. Poliisin ennalta estävän strategian tavoitteena on muun muassa kehittää toimintaa väkivaltaan puuttumiseksi nykyistä varhaisemmin, kehittää väkivallan estämiseen ja käsittelyyn liittyviä toimintamalleja yhteistyössä koulujen kanssa sekä vahvistaa tapausten hallintaa ja niiden hoitamiseen liittyvän moniviranomaistoiminnan johtamista¹¹.

Kaikista kouluissa sattuneista väkivaltatilanteista ei ole tarkoituksenmukaista ilmoittaa poliisille, sillä koululaiselle itselleen voi olla helpompaa hoitaa asia ilman poliisia. Peruopetuslaissa on säädetty koulun kurinpitomenetelmistä, ja kouluilla itsellään on keinoja tilanteiden jälkihoitoa varten. Kuitenkin Lastensuojelulain 5 luvun 25 §:n¹² mukaan koulujen tulisi ilmoittaa salassapitosäädösten estämättä poliisille sekä sosiaalitoimelle heidän

---

¹¹ Sisäministeriö 2019, 25

¹² (12.2.2010/88)

tietoonsa tulleesta lapseen kohdistetusta väkivallasta, joka täyttää perusmuotoisen pahoinpitelyn tai sitä vakavamman teon tunnusmerkistön tai on säädetty rangaistavaksi rikoslain seksuaalirikoksia koskevassa luvussa¹³. Lastensuojeluilmoitus koulujen on kuitenkin tehtävä myös lievistä pahoinpitelyistä, eli ilmoituskynnys on matalampi lastensuojelun osalta.

Opinnäytetyössämme avaamme alkuun poliisin ja muiden viranomaisten yhteistyötä sekä yksittäisiä ja yhteisiä ennaltaehkäisy- ja puuttumisen keinoja. Paneudumme luvussa kolme itse kouluväkivaltaan ja käsittelemme sitä ilmiönä ja rikoksena. Perehdymme samassa luvussa myös kouluväkivallasta jo tehtyihin tutkimuksiin, avaamme tämän tutkimuksen rajausta sekä tässä tutkimuksessa käytetyn kouluväkivalta-käsitteen määritelmän. Neljännessä luvussa kerromme tutkimuksen kulusta ja siinä käytetyistä menetelmistä. Lisäksi käsittelemme tutkimukseen vaikuttaneita tekijöitä sekä sen tuloksia. Lopuksi kerromme tutkimustuloksista tekemämme johtopäätökset, arvioimme tutkimustamme ja pohdimme mahdollisia jatkotutkimus- ja kehittämismahdollisuuksia.

---

¹³ Rikoslaki 20 luku (24.7.1998/563)

2 ENNALTA ESTÄVÄ TOIMINTA JA PUUTTUMINEN

Poliisin tehtävät määrätään poliisilain ensimmäisen luvun ensimmäisessä pykälässä¹⁴. Poliisilain mukaan yksi poliisin tehtävistä on rikosten ennalta estäminen. Tässä luvussa käsittelemme ennalta estäviä toimia, viranomaisyhteistyötä sekä koulujen keinoja kouluväkivaltaan puuttumisessa.

2.1 Ennalta estävät toimet ja viranomaisyhteistyö

Kouluväkivalta voi johtaa nuoren syrjäytymiseen, erityisesti sen sosiaaliseen muotoon. Sosiaalisella syrjäytymisellä tarkoitetaan syrjäytyneen ihmisen kykenemättömyyttä osallistua tavanomaisiin päivittäisrutiineihin¹⁵. Dosentti Mikko Aaltosen mukaan syrjäytyminen on usein yhteydessä väkivaltaan. Aaltonen kertoo, että mitä vakavampaa väkivalta on, sen syrjäytyneempiä ovat sen tekijät ja uhrit.¹⁶ Syrjäytymisellä voi olla vakavia vaikutuksia niin syrjäytyneeseen itseensä kuin muihinkin ihmisiin, sillä syrjäytynyt voi oirehtia eri tavoilla. Syrjäytyminen voi alkaa jo kouluiässä, oppimisvaikeuksina tai käyttäytymisongelmina. Pahimmillaan se voi johtaa jopa ääriliikehdintään tai radikalisoitumiseen¹⁷.

Syrjäytymisen monimuotoisuuden johdosta sitä on vaikea tilastoida. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen mukaan arviot syrjäytyneistä tai syrjäytymisriskissä olevien nuorten määrästä vaihtelevat 14 000–100 000 ihmiseen Suomessa¹⁸. Ylen haastatteleva Me-säätiön toimitusjohtaja Ulla Nord kertoo, että 15–29-vuotiaiden syrjäytyneiden lukumäärä vuonna 2018 oli 68 000 ja vuoden 2019 alussa enää noin 60100¹⁹.

---

¹⁴ Poliisilaki 1 luvun 1 § (26.4.2019/581)

¹⁵ World Health Organization

¹⁶ Suomen mielenterveys ry 2015.

¹⁷ Moilanen ym. 2019, 12.

¹⁸ Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2019

¹⁹ Rautio 2019

Poliisi voi erinäisillä hankkeilla, kampanjoilla tai ihan vain näkyvyydellään ennaltaehkäistä koulukiusaamista ja kouluväkivaltaa sekä valistaa nuoria näistä aiheista. Poliisilla on myös lähipoliisitoimintaa, jolla pyritään kohdentamaan tukea tietyille ikäluokille ajankohtaisten asioiden käsittelyyn, kuten esimerkiksi niin, että kolmasluokkalaisille järjestetään liikennevalistusta ja viidesluokkalaisille päihdevalistusta. Poliisi auttaa usein myös kuntien turvallisuussuunnitelmien laatimisessa.²⁰ Lisäksi muun muassa Helsingin poliisilaitoksen ennalta estävän toiminnan konstaapelit tekevät muiden tehtäviensä ohella ennalta estävää työtä esimerkiksi käymällä kouluissa tapaamassa nuoria ja ratkaisemalla paikallisia ongelmia²¹.

Suomen Sisäministeriö on julkaisussaan ”ENSKA – Poliisin ennalta estävän työn strategia 2019–2023” määrittänyt Ankkuritoiminnan keskeiseksi työmuodoksi, jota poliisin tulee jatkaa ja laajentaa viranomaisyhteistyönä muiden toimijoiden kanssa²². Helsingin poliisilaitoksen ennalta estävän toiminnon Ankkuritoiminta tähtää syrjäytymisvaarassa olevien ja rikoksilla oirehtivien nuorten tapaamiseen. Toiminto pyrkii siihen, että nuoret pystyisivät tutustumaan ennalta määrättyihin poliiseihin, jolloin ongelmien selvittäminen olisi helpompaa jo ennestään tutun henkilön kanssa, oli nuori sitten rikoksen tekijä tai tämän uhri. Tarkoituksena on ennaltaehkäistä nuorten rikollisuutta ja sen jatkumista puuttamalla asiaan varhain. Näin poliisi pystyy myös tutustumaan nuoriin ja havainnoimaan mahdollisia erityistä huoltenpitoa tarvitsevia nuoria, joiden ongelmien syihin pystytään pureutumaan yhdessä muiden toimijoiden kanssa. Poliisin, sosiaalitoimen, nuorisotoimen ja terveystoimen henkilöstöstä koostuu yhteistyöryhmä, eli Ankkuritiimi. Tiimiin voi kuulua myös muita toimijoita, kuten esimerkiksi koulut, nuorisotalot, seurakunnat sekä erilaiset järjestötoimijat.^{23, 24} Aiemmin mainitussa Sisäministeriön ENSKA-julkaisussa kerrotaankin, että Ankkuritoiminnan henkilöstöön tullaan tulevaisuudessa ottamaan myös opetustoimen edustajia²⁵.

Ankkuritoiminnassa pyritään pohtimaan yhdessä nuoren tilannetta ja ohjaamaan nuori oikean tuen piiriin. Jokaista mukana olevaa toimialaa ohjaa sitä koskeva laki. Seuraava

---

²⁰ Oikeusministeriö 2009, 56.

²¹ Turun yliopisto, Kiusaaminen rikoksena -videohaastattelu kohta 1:50

²² Sisäministeriö 2019, 25

²³ Poliisi, Ennalta estävä poliisitoiminta Helsingissä.

²⁴ Poliisi, Hämeen poliisilaitoksen Ankkuri-tiimit.

²⁵ Sisäministeriö 2019, 25

taulukko on poimittu Sisäministeriön laatimasta ”Ankkuritoiminnan käsikirjasta” (2019:15), joka kuvaa työtehtävien jaottelua Ankkuritoiminnassa sekä ne lainkohdat, joihin toiminta perustuu.

TAULUKKO 1. Ankkuritoiminnan toimialat, niiden tehtävien kuvaus sekä lakiperustat ²⁶.

Toimiala	Kuvaus	Laki
Poliisitoimi	Poliisin tehtäviin kuuluu rikosten ennalta estäminen yhteistyössä muiden viranomaisten, yhteisöjen ja asukkaiden kanssa.	Poliisilaki (872/2011) 1 luvun 1 §
Sosiaalitoimi	Viranomaisten tulee yhteistyössä edistää lasten ja nuorten hyvinvointia ja pyydetäessä osallistua monialaiseen yhteistyöhön.	Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 1 luvun 5 §, 2 luvun 9 §, 4 luvun 41 §
Nuorisotoimi	Tehtävänä on tavoittaa tuen tarpeessa oleva nuori ja auttaa häntä tarvittavien palvelujen ja muun tuen piiriin.	Nuorisolaki (1285/2016) 2 luvun 9-10 §
Terveystoimi	Kunnan eri toimialojen on tehtävä yhteistyötä terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi.	Terveydenhuoltolaki (1326/2010) 1 luvun 12 §

Poliisin tehtäviin kuuluu nuorten tekemien rikosten ennalta ehkäisy ja esitutkinta sekä nuorten puhuttaminen ja laillisuuskasvatus. Sosiaalitoimen edustaja pyrkii arvioimaan nuoren palveluntarpeen sekä ohjaamaan tätä oikean palvelun piiriin. Terveydenhuollon ammattilaisen tehtävänä on arvioida nuoren terveydentilaa ja käyttäytymistä, kuten päihteiden käyttöä ja mielenterveyttä. Lisäksi terveydenhuollon tehtävänä on havaita ja vähentää nuoriin kohdistuvia terveydellisiä riskitekijöitä. Nuorisotyöntekijän tehtävänä on tukea nuorta kasvamaan yhteiskuntakelpoiseksi, auttaa tätä tekemään oikeita valintoja tulevaisuuttaan ajatellen ja vahvistaa nuoren itsetuntoa.²⁷ Tavoitteena on siis nuorten kokonaisvaltainen auttaminen yhdessä eri viranomaisten kesken, nuoren huoltajia unohtamatta.

Suurin osa kouluväkivallan ja koulukiusaamisen ennalta estämisestä tehdään kuitenkin kouluissa itsessään. Yleisimmin koulut pystyvät selvittämään ja estämään kiusaamista ja väkivaltatilanteita koulujen sisäisesti ilman, että poliisille ilmoitetaan asiasta.²⁸ Poliisi ei ole

²⁶ Moilanen ym. 2019, 15

²⁷ Moilanen ym. 2019, 37.

²⁸ Ristolainen 2017, 14.

läsnä koulujen arjessa ja osallistuu yksittäisiin tilanteisiin vasta niiden selvittelyvaiheessa. Näin ollen poliisi tulee tapauksiin mukaan hieman myöhemmin.

Turun yliopiston ja Oppimistutkimuskeskuksen vuosina 2006–2009 kehittämä Kiusaamisen Vastainen Koulu -ohjelma eli KiVa Koulu on toiminut vuodesta 2009 lähtien koulukiusaamisen ennaltaehkäisevänä ja sitä vähentävänä toimenpideohjelmana²⁹. Alkunsa ohjelma on saanut Turun yliopiston psykologian professori Christina Salmivallin ja erityisasiantuntija Elisa Poskiparran johdolla. Ohjelma on saanut rahoitusta toimintansa mahdollistamiseksi muun muassa opetusministeriöltä. KiVa Koulun omien verkkosivujen mukaan ohjelmassa on mukana Suomessa yli 900 koulua, jonka lisäksi KiVa Koulu on myös käytössä Euroopassa ja jopa Euroopan ulkopuolella^{30,31}. Ohjelma onkin palkittu Suomessa neljästi. Lisäksi se on saanut kansainvälisiä palkintoja, joita ovat Euroopan rikoksantorjuntapalkinto, yhdysvaltalainen ”Social Policy Award for Best Article, Society for Research on Adolescence” -palkinto ja Zero project -palkinto ”Innovative Practices on Education and ICT”.³²

KiVa Koulu -ohjelma on kohdistettu peruskoululaisiin, ja se on jaettu kolmeen eri moduuliin kolmen luokka-asteen välein: 1.–3. luokat, 4.–6. luokat ja 7.–9. luokat. Ohjelmassa kohdistetaan yleisiä toimenpiteitä kaikkiin koululaisiin, ja nämä toimenpiteet pyrkivät vaikuttamaan kiusaamiseen ja kouluväkivaltaan ennalta estävästi. Toimenpiteillä pyritään vetoamaan koululaisten asenteisiin kiusaamista vastaan ja kehittämään heidän empatiakykyään. KiVa Koulun yleisiin toimenpiteisiin kuuluvat muun muassa koululaisille järjestettävä opetus, joka sisältää esimerkiksi keskusteluja, ryhmätöitä, harjoituksia ja lyhytelokuvia. Lisäksi oppimismateriaaliksi on laadittu tietokonepelejä, joiden avulla oppilaat oppivat tuntemaan empatiaa uhria kohtaan ja tukemaan tätä. Pää tavoitteena on oppilaiden tietoisuuden lisääminen siitä, miten ryhmä vaikuttaa kiusaamisen ylläpitämiseen. Myös opettajille pidetään aiheeseen liittyvää koulutusta KiVa Koulun edustajien toimesta. Kiusaamistapausten tullessa ilmi ohjelman mukaan toimittaessa käytetään kohdistettuja toimenpiteitä, sekä henkilökohtaisia että pienryhmätapaamisia. Näissä tapaamisissa on

---

²⁹ Rikoksantorjuntaneuvosto 2017

³⁰ KiVa Koulu -verkkosivujen etusivu

³¹ Rikoksantorjuntaneuvosto 2017

³² Salmivalli & Poskiparta 2018, 4.

mukana kiusaaja, uhri sekä opettajien tiimi. Niitä seuraa vielä seurantatapaamiset, joissa pohditaan, onko kiusaaminen loppunut ja ovatko toimenpiteet toimineet. Uhrin tueksi järjestetään lisäksi kanssaoppilaiden tukiryhmä. Kohdistetut toimenpiteet toimivat sekä kiusaamiseen puuttumisena että tämän uusiutumisen ehkäisyinä.³³

KiVa Koulu -ohjelmassa tärkeää työtä tekevät koulujen opettajat. Toimenpideohjelman toteutus on hyvin pitkälti opettajista kiinni, eikä ohjelman mukana tule omaa henkilökuntaa. Ohjelma on saanut myös kritiikkiä siitä, että sitä käytetään kouluissa väärin, jolloin sillä voi olla erittäin vahingolliset vaikutukset nuoriin. Ylen artikkelissa ”Ylistettyä Kiva koulu -ohjelmaa käytetään jopa vahingollisella tavalla” (2019) kerrotaan muun muassa tilanteista, joissa kiusaajia on ollut useampia ja he ovat pystyneet punomaan juonen kiusattua vastaan tai joissa kiusaajat on päästetty yhdessä tapaamiseen, jolloin kiusattu on jäänyt alakynteen ja tilanne on kääntynyt uudestaan tätä vastaan. Artikkelissa on myös kiusattujen kertomia kokemuksia siitä, miten KiVa-projekti on heidät pettänyt.³⁴

Vaikka ohjelmaa on kritisoitu, vaikuttaisi se kuitenkin olevan oikein käytettynä varsin toimiva, ja sen toimenpiteet ovat yleisesti hyödyllisiä nuoria ajatellen. Ohjelman saama kritiikki näyttää liittyvän lähinnä sellaisiin tapauksiin, joissa ohjelmaa on käytetty väärin. KiVa Koulun toimivuuden puolesta puhuu ohjelman levinneisyys ja laaja käyttö sekä sen saamat palkinnot.

Kaikki edellä luetellut keinot pyrkivät ennalta estämään koulukiusaamista ja nuorten syrjäytymistä, ja vaikka Ankkuri-toiminta käynnistyy useimmiten vasta kun jotakin on tapahtunut, on sillä myös vahva ennalta estävä luonne.

2.2 Koulujen puuttumis- ja kurinpitokeinot

Kuten poliisi myös koulut pyrkivät puuttumaan koulukiusaamiseen ja kouluväkivaltaan jo varhaisessa vaiheessa. Varhaista puuttumista pidetään yhtenä tärkeimpänä keinona

---

³³ Rikoksenteorjantaneuvosto 2017.

³⁴ Munukka & Kurki 2019.

kiusaamisen jatkumisen estämisessä sekä koulukiusaamisen ja -väkivallan ennalta ehkäisemisessä. Varhaisen puuttumisen avulla nuoret huomaavat tekojensa merkityksellisyyden, ja että kiusaajat joutuvat vastuuseen teoistaan.^{35, 36}

Perusopetuslain 29 § määrää oppilaiden oikeudesta turvalliseen opiskeluympäristöön. Opetus- ja kasvatusalalla oppilaiden ja henkilöstön turvallisuus pitää pystyä takaamaan kaikissa tilanteissa³⁷. Kouluilla on useita eri kurinpitokeinoja ja turvaamistoimenpiteitä opetuksessa. Näillä keinoilla pyritään puuttumaan häiriökäyttäytymiseen ja ongelmatilanteisiin sekä ojentamaan vastoin koulun järjestyssääntöjä käyttäytyvää oppilasta. Tarkoituksena on pyrkiä ylläpitämään muiden oppilaiden turvallisuutta, oppimisrauhaa sekä opiskelun esteetöntä kulkua. Puuttumiskeinoilla on myös pedagoginen eli kasvattava vaikutus oppilaisiin, muihinkin kuin siihen oppilaaseen, johon keinot kohdistuvat. Perusopetuslaissa on määritelty keinot, joilla opetusta häiritsevää tai sääntöjä vastoin toimivaa oppilasta saa ojentaa, sekä se, milloin hänelle voidaan antaa kurinpitorangeistus.³⁸ Kouluilla tulee olla suunnitelma kiusaamisen ja väkivallan estämiseksi sekä suunnitelma kasvatustieteellisen ja kurinpitokeinojen käyttämisestä. Suunnitelma voi olla osana opetussuunnitelmaa tai oma erillinen liite. Lisäksi opetuksen järjestäjän tulee seurata puuttumis- ja kurinpitokeinojen käyttöä ja niiden kehittymistä^{39, 40}.

Opetushallitus on listannut Perusopetuslain säädösten pohjalta koulujen käytössä olevat puuttumis- ja kurinpitokeinot. Ensisijaisena puuttumiskeinona Perusopetuslaki on linjannut kasvatustieteellisen keskustelun. Kasvatustieteellinen keskustelu voi kestää korkeintaan kaksi tuntia ja sen voi pitää kerralla tai osissa. Kasvatustieteellisen keskustelun tarkoituksena on käydä läpi toimintaan johtuneen tapahtuman syyt ja seuraukset, ja sillä pyritään vaikuttamaan oppilaan käytöksen ja hyvinvoinnin parantumiseen. Oppilaan huoltajille on tarjottava mahdollisuus osallistua keskusteluun tarpeen vaatiessa.⁴¹

---

³⁵ Hamarus 2006, 210.

³⁶ Inkeroinen 2016, 49.

³⁷ Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018

³⁸ Opetushallitus.

³⁹ Perusopetuslaki 7 luvun 36 i § (30.12.2013/1267).

⁴⁰ Perusopetuslaki 7 luvun 29 §.

⁴¹ Perusopetuslaki 7 luvun 35 a § (30.12.2013/1267).

Oppilaan opettaja voi määrätä opetusta häiritsevän oppilaan poistumaan oppitunniltaan⁴². Perusopetuslain 36 §:n 2 momentin mukaan oppilaan määrääminen poistumaan on yksi koulujen käytössä olevista puuttumiskeinoista. Mikäli oppitunnin sijasta kyseessä on koulun yhteinen tilaisuus tai juhla, päättää poistamisesta oppilaan opettaja tai rehtori⁴³. Oppilaan poistajan tulee huolehtia oppilaan valvomisesta sinä aikana, kun tämä on määrätty ulos, sillä oppilasta ei tule jättää valvomatta. Oppilas voidaan myös määrätä tekemään tekemättä jääneitä kotitehtäviään enintään tunniksi opetuksen ulkopuolella tämän opettajan toimesta. Oppilaan tulee olla valvonnan alaisena, ja asiasta on ilmoitettava oppilaan huoltajalle.⁴⁴

Siivousvelvoite ei ole perusopetuslaissa erikseen määritelty puuttumiskeino, mutta Opetushallitus on sen hyväksynyt. Siivousvelvoitteella tarkoitetaan oppilaan tarkoituksellisesti tai vahingossa likaaman koulun omaisuuden siistimistä. Siivousvelvoite tulee määrätä kasvatuksellisista syistä, eikä oppilas saa jäädä sen aikana muusta opetuksesta paitsi.⁴⁵

Oppilaan käyttäytyessä väkivaltaisesti tai uhkaavasti muita oppilaita tai koulunhenkilökuntaa kohtaan, voidaan tämän opetukseen osallistuminen evätä. Epääminen voi kestää enintään jäljellä olevan koulupäivän ajan.⁴⁶ Päätöksen epäämisestä tekee koulun rehtori. Toimenpiteestä tulee ilmoittaa oppilaan huoltajalle sekä tarvittaessa sosiaalihuollolle. Tässäkään tapauksessa oppilasta ei saa jättää ilman valvontaa toimenpiteen jälkeen ja oppilaalle tulee järjestää tarpeellinen oppilashuolto.⁴⁷

Oppilaan toimiessa vastoin koulun sääntöjä tai tämän muutoin häiritessä opetusta tai koulun järjestystä, voi tämän opettaja määrätä jälki-istunnon, jos mikään edellä mainituista puuttumiskeinoista ei ole toimiva. Ennen jälki-istunnon määräämistä oppilaalle tulee olla selvä, mistä teosta sen saaminen johtuu. Oppilasta tulee myös kuulla ja saada asiassa tarpeellinen selvitys. Jälki-istunto tarkoittaa opetuksen ulkopuolisella ajalla tapahtuvaa oppilaan läsnäoloa, jossa oppilas voidaan laittaa tekemään erilaisia koulunkäyntiä ja

---

⁴² Perusopetusasetus 3 luvun 18 § (18.6.2003/560)

⁴³ Perusopetusasetus 3 luvun 18 §

⁴⁴ Opetushallitus.

⁴⁵ Opetushallitus.

⁴⁶ Perusopetuslaki 7 luvun 36 § 3mom. (13.6.2003/477).

⁴⁷ Opetushallitus.

kasvatusta kehittäviä tehtäviä tai esimerkiksi istumaan hiljaa paikallaan.⁴⁸ Jälki-istunto ei saa kestää yli kahta tuntia⁴⁹.

Jälki-istunnon sijasta tai jos sillä ei ole vaikutusta oppilaan käytökseen, oppilaille voidaan antaa myös kirjallinen varoitus. Ennen kirjallisen varoituksen antamista oppilaalla on oltava selvillä, mistä teosta varoitus annetaan, ja hänellä on oikeus antaa selvitys asiassa, kuten jälki-istuntoa määrättäessä. Tämän lisäksi oppilaan huoltajalle on annettava mahdollisuus tulla kuulluksi ennen varoituksen antamista. Opettaja ei saa määrätä kirjallista varoitusta, vaan määrääjän on oltava opetuksen järjestäjän monijäseninen toimielin tai tämän niin päättäessä koulun rehtori.⁵⁰

Jälki-istunnon sekä kirjallisen varoituksen tehoamattomuus tai rikkomuksen vakavuus voivat johtaa oppilaan määräaikaiseen erottamiseen. Määräaikainen erottaminen on kurinpitokeinoista vakavin, ja sen voi määrätä vain opetuksen järjestäjän monijäseninen toimielin. Ennen määräaikaista erottamista oppilalle on yksilöitävä toimenpiteeseen johtanut teko. Oppilasta on kuultava ja tämän vanhemmille on varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Tämän lisäksi sosiaalihuollon edustajan tulee olla läsnä oppilaan erotusta käsiteltäessä, ellei sosiaalihuollosta vastaava toimielin näe sitä selvästi tarpeettomaksi. Kirjallisesta varoituksesta sekä määräaikaisesta erottamisesta on annettava päätös, ja oppilalle, joka sen on saanut, on järjestettävä tarvittavaa oppilashuoltoa. Oppilaan käyttäytyessä niin väkivaltaisesti tai uhkaavasti, että se vaikuttaa kanss oppilaiden tai koulun henkilökunnan turvallisuuteen tai uhkaa sitä, voidaan määräaikainen erottaminen tehdä ennen sen lainvoimaisen päätöksen voimaantuloa. Jos oppilas erotetaan määräajaksi, hänelle tulee järjestää riittävä opetus, jotta hän ei jää jälkeen vuosiluokkansa ja opetusryhmänsä edistymisestä. Hänelle laaditaan opetussuunnitelmaan perustuva henkilökohtainen suunnitelma, jonka mukaan opetus toteutetaan ja oppimista seurataan.^{51, 52}

---

⁴⁸ Opetushallitus.

⁴⁹ Perusopetuslaki 7 luvun 36 § 1 mom. ja 36 a § (13.6.2003/477)

⁵⁰ Opetushallitus.

⁵¹ Perusopetuslaki 7 luvun 36 § ja 36 a §.

⁵² Opetushallitus.

Kouluilla on kolme turvaamistoimenpidettä, joilla pyritään edesauttamaan Perusopetuslain 29 §:n mukaista oikeutta turvalliseen opiskeluympäristöön ja turvaamaan myös opettajien työympäristöä.

Perusopetuslain 36 b §⁵³ pykälä mahdollistaa opetusta häiritsevän tai turvallisuutta vaarantavan oppilaan poistamisen tilasta tai koulun alueelta koulun rehtorin tai opettajien toimesta. Lainkohta mahdollistaa myös voimakeinojen käyttämisen oppilaaseen, jos hän yrittää vastarintaa tekemällä estää opetuksen epäämisen tai häiritsevän käytöksen vuoksi tehtävän poistamisen.⁵⁴ Poistaminen on virkatoimi, jonka vastustaminen voi täyttää rikoksen tunnusmerkistön.

Oppilaasta, joka käyttäytyy väkivaltaisesti, voidaan pitää kiinni tämän oman tai muiden oppilaiden turvallisuuden takaamiseksi, jos oppilas ei muuten rauhoitu. Kiinnipitäminen tulee lopettaa heti, kun se ei ole enää tarpeellista, eikä kiinnipitämistä saa toimittaa ennakoivasti.^{55,56} Oikeutus toimenpiteeseen tulee rikoslaista, jossa säädetään hätävarjelusta⁵⁷.

Opettajilla tai rehtorilla on myös oikeus tarkastaa koulupäivän aikana oppilaan hallussa olevat tavarat, kuten reppu ja päällisin puolin myös vaatteet sekä oppilaan koulussa hallinnoimat säilytystilat. Tämä edellyttää henkilökunnalta epäilyksen, että oppilaan hallussa voisi olla koulun turvallisuutta vaarantavaa materiaalia tai laissa kielletty esine tai aine. Tarkastuksen kulusta ja esineiden haltuun otosta on määrätty Perusopetuslain pykälissä 36 d, e, f ja g. Tarkastajan ja tarkastuksen kohteena olevan oppilaan tulee olla samaa sukupuolta, ja oppilaan pyynnöstä tulee tarkastuksessa olla mukana hänen valitsema toinen täysi-ikäinen koulun henkilökuntaan kuuluva henkilö todistamassa. Haltuun otettu koulun turvallisuutta rikkova tai laissa kielletty omaisuus tulee palauttaa oppilaan huoltajalle viimeistään kuluvan koulupäivän jälkeen, ellei haltuun otettu esine tai aine ole sellainen,

---

⁵³ (13.6.2003/477)

⁵⁴ Opetushallitus.

⁵⁵ Tampereen kaupunki, 1–2.

⁵⁶ Haanpää 2014, 6.

⁵⁷ Rikoslaki 4 luvun 4 § (13.6.2003/515)

ettei sitä lain mukaan voida luovuttaa oppilaan huoltajalle. Tällöin se tulee luovuttaa poliisille.^{58,59}

Vuonna 2015 voimaan tulleiden uudistusten jälkeen Perusopetuslain 40 § 5 mom. oikeuttaa salassapitosäännösten estämättä ilmoittamaan poliisille, jos toimija on saanut tietoonsa jonkun hengen tai terveyden olevan uhattuna tai vaarassa. Tämä velvoittaa opetustoimea, sosiaalitoimea, terveydenhuoltoa sekä nuorisotoimea ilmoittamaan poliisille epäillessään saamiensa tietojen perusteella henkeen tai terveyteen kohdistuvaa uhkaa. Ilmoitusvelvollisuus syntyy, kun toimijan harkinnan mukaan on syytä epäillä uhkaa, eikä pykälässä määritellä uhan vakavuutta tai luonnetta.⁶⁰

Suomen lainsäädännön mukaan koulujen toimivalta kurinpitokeinojen käytössä ei ulotu koulumatkoille⁶¹, joten koulumatkalla tapahtuneissa väkivaltatilanteissa kurinpitokeinojen käyttö ei voi tulla kyseeseen. Toimivallan puuttuminen rangaistuksen määräämisen osalta ei kuitenkaan poista koulumatkalla tapahtuneesta häirinnästä, kiusaamisesta tai väkivallasta syntyvää ilmoitusvelvollisuutta huoltajien ja tarvittaessa myös lastensuojelun tai poliisin suuntaan⁶².

---

⁵⁸ Perusopetuslaki 7 luvun 36 e § (30.12.2013/1267) ja 36 g § (30.12.2013/1267).

⁵⁹ Opetushallitus.

⁶⁰ Perusopetuslaki 8 luvun 40 § (24.6.2010/642).

⁶¹ Apulaisoikeuskanslerin ratkaisu 2012

⁶² Perusopetuslaki 7 luvun 29 §

3 KOULUVÄKIVALLASTA

Tässä luvussa määritellään tutkimuksessa tarkoitettua kouluväkivallan käsitteä ja tarkastellaan kouluväkivaltaa ilmiönä. Lisäksi tarkastelemme kouluväkivallasta jo tuotettua tutkimustietoa ja tutkimuksia sekä kouluväkivaltaan liittyviä rikosoikeudellisia kysymyksiä.

3.1 Kouluväkivalta käsitteenä

Kouluväkivallan määritelmät vaihtelevat suuresti riippuen siitä, mistä näkökulmasta aihealuetta tarkastellaan. Esimerkiksi tulkinnat siitä, pidetäänkö koulukiusaamista kouluväkivaltana tai yksittäistä väkivaltatilannetta koulukiusaamisena, vaihtelevat lähteen mukaan. Yhdistyneiden kansakuntien kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestö UNESCO määrittelee raportissaan ”School Violence and Bullying: Global status report” kouluväkivallan tavalla, jossa kouluväkivalta pitää sisällään koulukiusaamisen käsitteen⁶³. UNESCO:n määritelmän mukaan kouluväkivallan käsite pitää sisällään fyysisen väkivallan (sis. ruumiillinen kuritus), psyykkisen ja seksuaalisen väkivallan (sis. raiskaus ja häirintä) sekä kiusaamisen (sis. nettikiusaaminen). Määritelmän mukaan kouluväkivallan tekijöinä voi olla toisten oppilaiden lisäksi koulun opetus- ja muu henkilökunta ja sitä voi tapahtua opiskelualueen lisäksi myös koulumatkoilla.⁶⁴

Muun muassa Mannerheimin Lastensuojeluliitto on määritellyt verkkosivuillaan koulukiusaamisen olevan jonkun oppilaan toistuvaa ja systemaattista toimintaa, jolla pyritään vahingoittamaan toista oppilasta. Toiminta voi olla fyysistä, psyykkistä tai sosiaalista, joista jokainen pitää sisällään useita mahdollisia toimintatapoja. MLL:n määritelmän mukaan kiusaamista ei ole kahden tasaväkisen oppilaan riita tai tappelu, eikä myöskään yksittäinen satunnaisesti tapahtuva hyökkäys. Yleisesti ottaen kiusattu on kiusaajan suhteen aina alakynnessä ja puolustuskyvytön ja kiusattu joutuu kiusan kohteeksi jatkuvasti.⁶⁵ Kyseisessä määritelmässä merkittävä tekijä on systemaattisuus, joka erottaa kouluväkivallan koulukiusaamisesta.

---

⁶³ UNESCO 2017, 8

⁶⁴ UNESCO 2017, 8–9.

⁶⁵ Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2017.

Kouluväkivallasta tuotettua tutkimustietoa lukiessa on tärkeää ymmärtää, millä tavalla kouluväkivalta tai -kiusaaminen on määritelty, sillä määritelmä voi vaihdella tutkimuksesta toiseen. Jossain tapauksissa voidaan puhua koulukiusaamisesta ja kirjoittaja olettaa lukijan ymmärtävän, että koulukiusaamisen käsitteeseen sisältyy kouluväkivalta tai toisin päin. Käsitteet useimmiten pitävät toisensa sisällään tai niitä pidetään synonyymeinä. Toisaalta osassa tutkimuksista ne on ollut järkevä erotella toisistaan.

3.2 Tämän tutkimuksen rajaus ja siinä käytetty määritelmä

Tässä tutkimuksessa on tarkoituksenmukaista määritellä kouluväkivalta niin, ettei se pidä sisällään koulukiusaamista. Tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella Helsingin peruskouluissa tapahtuvaa fyysistä väkivaltaa tai sen uhkaa, jossa sekä tekijänä että uhrina on koulun oppilas. Tästä syystä kouluväkivallan ja koulukiusaamisen käsitteet on järkevää erotella toisistaan. Tämän tutkimuksen tiedonkeruuvaiheessa ei myöskään ole kerätty tietoa oppilaiden koulun henkilökuntaan tai henkilökunnan oppilaisiin kohdistamasta väkivallasta. Rajaus on tehty siitä syystä, että näistä tapauksista tallentuu jo luotettavaa tilastotietoa työsuojelullisten ilmoitusten muodossa. Sen lisäksi tutkimuksen ulkopuolelle on rajattu tilanteet, joissa oli selkeästi kyse leikistä, esimerkiksi leikkipainista. Lopullisen rajanvedon on tehnyt tiedonkeruuseen osallistuvien koulujen henkilökuntaan kuuluva aikuinen, joka oli havainnut tilanteen ja raportoinut siitä.

Tutkimuksessa on kerätty tietoa myös väkivallanuhkatilanteista. Väkivallanuhkalla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa tilanteita, joissa oppilas on esittänyt uhkauksen käyttäen väkivaltaa, riippumatta siitä, onko uhkaus kohdistettu jollekin yksittäiselle oppilaalle vai onko uhkaus esitetty kohdistettuna kouluun tai koulussa yleisesti. Väkivallanuhkalla tarkoitetaan myös niitä tilanteita, joissa oppilas esimerkiksi on riehaantunut ja heittelee tavaroita aiheuttaen mahdollista vaaraa kaikille tilassa oleville.

3.3 Kouluväkivalta ilmiönä

Kouluväkivaltaa ja -kiusaamista ilmiönä käsitellään lukemattomissa julkaisuissa ympäri maailmaa. Olemme poimineet muutaman mielestämme mielenkiintoisen esimerkin tämän luvun loppuun. Yleisesti julkaisut antavat myös toisistaan eriävää tietoa sekä vaihtelevan kohderyhmän vuoksi että siksi, että käytössä on erilaisia määritelmiä. Julkaisuissa kouluväkivaltaan ei aina lasketa koulukiusaamista, mutta koulukiusaaminen sisältää lähes aina kouluväkivallan, tai havaittavissa on, että sitä pidetään koulukiusaamisen synonyyminä.

UNESCO arvioi, että 246 miljoonaa lasta ja nuorta joutuu kouluväkivallan sekä kiusaamisen uhriksi joka vuosi. Kouluväkivalta on kiusaamista harvinaisempaa. Tytöt joutuvat poikia useammin seksuaalisen väkivallan uhreiksi, kun taas fyysistä väkivaltaa esiintyy enemmän poikien välillä^{66,67}. Väkivallan ja kiusaamisen muodot usein sivuavat toisiaan⁶⁸, ja niiden uhriksi joutuneet kokevat teot usein eri tavalla. Tästä syystä on tarpeen korostaa kouluväkivallan subjektiivisuutta. Jokainen kouluväkivallan uhriksi joutunut kokee tilanteen ja kokemansa väkivallan eri tavalla. Väkivallan tekijällä ja sen kokijalla voi olla täysin erilainen käsitys tilanteen vakavuudesta ja vahingollisuudesta. Tästäkin syystä rajanveto leikin ja kouluväkivallan välillä on haastavaa.

Puhuttaessa kouluväkivallasta kansainvälisellä tasolla on tärkeä ottaa huomioon toimintatapojen ja lainsäädännön eroavaisuudet. Ugandassa 48 % murrosikäisistä tytöistä ja 34 % saman ikäisistä pojista ilmoitti kokeneensa fyysistä väkivaltaa, jonka tekijänä oli opettaja⁶⁹. Vaikka tutkimustietoa länsimaista on vähän, voidaan luvun olettaa olevan merkittävästi alhaisempi. Merkittävää eroa maiden välillä voi selittää esimerkiksi ruumiilliseen rangaistukseen liittyvä sääntely, joka vaihtelee suuresti. Suomessa opettajan roolia kiusaajana ovat tutkineet muun muassa Anna-Liisa Mäki-Tikkala⁷⁰, Henna Inkeroinen⁷¹ ja Essi-Liisa Räisänen⁷². Näissä tutkimuksissa pääpaino oli kiusaamiskokemuksissa ja kiusaamisen vaikutuksen tutkimisessa. Emme löytäneet

---

⁶⁶ Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos 2018

⁶⁷ UNESCO 2017, 8.

⁶⁸ UNESCO 2017, 9–10

⁶⁹ UNICEF 2014, 51, 54

⁷⁰ Opettajan rooli kiusaajana 2011

⁷¹ Opettaja oppilaan kiusaajana 2016

⁷² Kun opettaja kiusaa 2013

luotettavaa tilastotietoa opettajan oppilaaseen kohdistamasta kiusaamisen tai väkivallan määrästä Suomessa.

Kansallista tai alueellista tietoa kouluväkivallan määrästä emme juurikaan löytäneet. Esimerkiksi tiedusteltuamme asiaa Helsingin kaupungilta, saimme vastaukseksi, ettei kaupungilla ole tilastoja aiheesta. Koulukiusaamista ilmiönä ja siihen johtavia syitä on taas tutkittu laajasti niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin, mutta luotettavaa kansallista tilastoa väkivallan määrästä ei ole löydettävissä. Joissakin kaupungeissa ja kunnissa on ollut pilottikokeiluja oppilaiden välisen väkivallan tilastoinnista. Kyseisten pilottien tuottamat tilastot eivät kuitenkaan ole julkisesti käytössä.

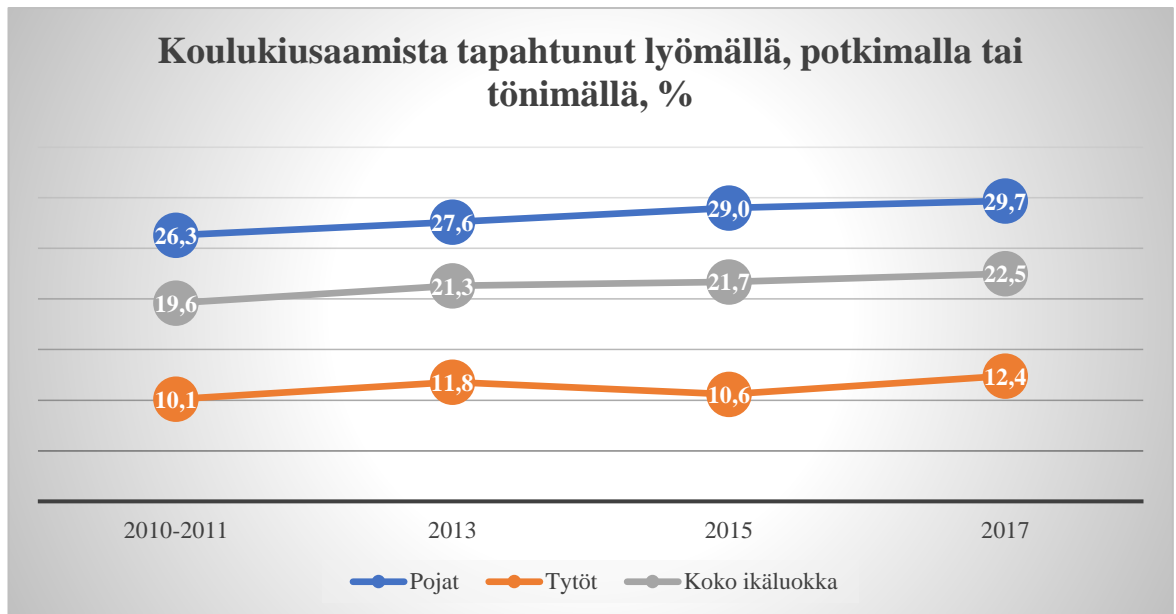
Vuonna 2017 toteutetun kansallisen kouluterveyskyselyn⁷³ 8. ja 9. luokkien helsinkiläisistä vastaajista 29,7 % pojista ja 12,4 % tytöistä ilmoitti joutuneensa sellaisen kiusaamisen uhriksi tai osallistuneensa toisen oppilaan kiusaamiseen tavalla, joka on tapahtunut lyömällä, potkimalla tai tönimällä. Koko ikäluokkaa tarkastellessa luku oli 22,5 % eli 2141 oppilasta. Koko maata tarkasteltaessa 23,6 % eli 32 643 oppilasta ilmoitti vastaavasta. Vastaajista 13,7 % (koko maa 13,2 %) ilmoitti joutuneensa kiusaamisen uhriksi tai osallistuneensa kiusaamiseen, jonka tekotapana oli uhkaileminen tai pakottaminen. Sukupuolittain tarkasteltaessa pojista 16 % ja tytöistä 10,7 % vastasi kyseiseen kysymykseen myöntävästi. Tätä nuorempien osalta ei tilastotietoa kouluterveyskyselyssä ollut.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on koonnut kansallisten kouluterveyskyselyiden tulokset aikasarjaksi ajalta 2006–2017. Olemme luoneet alla olevan kuvion edellä mainittujen tietojen pohjalta⁷⁴. Se kuvastaa niiden Helsingin kouluissa opiskelevien 8.- ja 9.-luokkalaisten nuorten osuutta, jotka ovat ilmoittaneet, että koulukiusaamista on tapahtunut lyömällä, potkimalla tai tönimällä lukukauden aikana. Kyseiseen kysymykseen ei ole tutkimusaineistoa ennen lukuvuotta 2010–2011.

---

⁷³ Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2017

⁷⁴ Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

KUVIO 1. Niiden oppilaiden osuus, jotka ilmoittivat kokeneensa kiusaamista, joka on tapahtunut lyömällä, potkimalla tai tönimällä^{75, 76}.

Kouluterveyskyselyjen aikasarjasta on nähtävissä lyömällä, potkimalla tai tönimällä tehdyn kouluväkivallan kehitys 2010-luvun alusta. Niiden oppilaiden määrä, jotka ovat ilmoittaneet kokeneensa edellä mainitun kaltaista väkivaltaa, on koko ikäluokkaa tarkasteltaessa nousut vuosikymmenen alusta 2,9 prosenttiyksikköä. Vuoden 2019 kuntakohtaiset tulokset julkaistaan syksyn aikana.

Kuten edellä olevasta voi huomata, kouluterveyskyselyssä puhutaan kiusaamisesta, jonka tekotapana on väkivalta tai sen uhka. Tässä tapauksessa vaikuttaa siltä, että kouluväkivalta luetaan koulukiusaamisen alakäsitteeksi tai synonyymiksi.

Kouluväkivallasta ja kouluissa tapahtuvista häiriöistä on uutisoitu laajasti niin kotimaassa kuin ulkomaillakin. Vantaan Sanomissa vuonna 2016 julkaistussa artikkelissa⁷⁷ tarkasteltiin henkilökunnan kouluväkivallasta tekemiä työsuojelullisia ilmoituksia. Ilmoituksen tärkeyttä markkinoitiin voimakkaasti 2010-luvun alussa, ja ilmoitukset olivat huipussaan vuonna

⁷⁵ Kuvio on luotu Kansallinen kouluterveyskyselyn, kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006–2017 tuloksien mukaan.

⁷⁶ Vuoden 2015 tuloksissa Helsingin alueen tietoja ei ole saatavana ja aluetietona on Etelä-Suomen AVI-alue johtuen tiedonkeruun erilaisesta toteutuksesta.

⁷⁷ Salonen 2016

2013. Vuonna 2013 ilmoituksia kouluväkivallasta tehtiin Vantaan alueella 1118 kappaletta. Koulupäiviä vuodessa on 190, joten väkivaltatapauksia raportoitiin lähes kuusi päivässä. Vuonna 2015 ilmoituksia tehtiin 609, eli luku oli laskenut, mutta silti sekä Vantaan Sanomien julkaisun kirjoitusaikaan että nyt sekä kansallisessa mediassa että kansainvälisestikin on kouluväkivallan uutisoitu olevan nousussa. Tästä voidaan päätellä, että kouluväkivalta ei ole vähentynyt, mutta sen ilmoittamiseen ja raportointiin liittyvät käytänteet ovat vaihdelleet ja vaihtelevat. Vantaan Sanomien artikkelissa kyseessä ovat oppilaiden henkilökuntaan kohdistamat väkivaltatilanteet, mutta artikkelin esille tuomat luvut ovat hyvä esimerkki siitä, että raportointiin tarvitaan ohjeita, sääteilyä ja yhtenäistettyjä käytänteitä kansallisella tasolla.

Kouluväkivallan vakavimpana muotona ovat kouluampumiset tai koulusurmat, jotka onneksi ovat olleet harvinaisia yksittäistapauksia Suomessa. Kouluampumisella tai koulusurmalla tarkoitetaan oppilaitoksessa tapahtuvaa murhaa tai joukkomurhaa, jossa koulun nykyinen tai entinen oppilas⁷⁸ tuo aseensa tai muun hengenvaarallisen esineen koulurakennukseen ja käyttää sitä koulun oppilaita ja henkilökuntaa vastaan. Tekijä voi olla valikoinut kohteitaan aikaisemmin esimerkiksi kaunojen pohjalta, mutta suurin osa uhreista valikoituu usein sattumanvaraisesti⁷⁹. Usein tekijä päättää tekonsa itsemurhaan, jonka vuoksi tapauksista on joskus käytetty myös termiä laajennettu itsemurha.

USA Today uutisoi elokuussa 2018 kouluväkivallan yleistyneen Yhdysvalloissa räjähdysmäisesti⁸⁰. Uutisen lähteenä toimineen tutkimuksen⁸¹ mukaan ns. K-12 kouluissa⁸² sattui lukuvuoden 2017–2018 aikana 279 väkivaltatapausta. Luku on 113 % suurempi edelliseen vuoteen verrattuna, jolloin tapauksia oli 131. Väkivallanuhkatilanteita raportoitiin 3380 kappaletta, joka on 62 % enemmän kuin edellisenä vuonna, jolloin uhkatilanteita raportoitiin 2085.⁸³ Tutkimuksessa tarkoitetaan väkivalta- ja väkivallanuhkatilanteilla sellaisia vakavampia tapauksia tai uhkauksia, joissa on ollut vaara ihmishenkien

---

⁷⁸ United States Secret Service and United States Department of Education 2004, 4, 7

⁷⁹ Langman 2009, 16

⁸⁰ Pitofsky 2018

⁸¹ Educator's School Safety Network 2018

⁸² ”K through twelve”, käsite tarkoittaa kouluja, joiden luokka asteena on suomalaisen koulujärjestelmään verrattuna tarha-, peruskoulu-, tai toisen asteen koululuokkia.

⁸³ Educator's School Safety Network 2018, 15.

menettämisestä. Lievempiä tapauksia, kuten tappeluita tai häirintää, ei ole sisällytetty tutkimusaineistoon. Aineiston mukaan lukuvuonna 2017–2018 Yhdysvalloissa raportoitiin 35 kouluampumistapausta, kun taas edeltävänä vuonna tapauksia oli 27. Tutkimuksen aineisto on kerätty medialähteistä, sillä Yhdysvalloissakaan ei ole käytössä systemaattista kouluväkivallan tilastointikeinoa.⁸⁴ Suomessa kouluampumisia on ollut koko historian aikana kolme, joista viimeisin sattui Kauhajoella vuonna 2008.

3.4 Kouluväkivalta rikoksena

Koulussa tapahtuva väkivalta voi täyttää myös rikoksen tunnusmerkistön. Henkeen ja terveyteen kohdistuvista rikoksista ja niiden rangaistuksista säädetään rikoslain 21 luvussa. Oppilaiden väliset väkivaltatilanteet voivat täyttää esimerkiksi lievän pahoinpitelyn, pahoinpitelyn, laittoman uhkauksen tai jonkin seksuaalirikoksen tunnusmerkistön. Vakavimmissa tapauksissa kyse voi olla myös törkeästä pahoinpitelystä, jos väkivalta on ollut poikkeuksellisen julmaa tai sillä on aiheutettu vakavaa vahinkoa. Mikäli väkivalta kohdistuu opettajaan, voi kyseeseen tulla myös virkamiehen vastustaminen tai virkamiehen väkivaltainen vastustaminen, josta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin vankeusrangaistus. Koulun henkilökunta on velvollinen tekemään rikosilmoituksen saadessaan tietoonsa oppilaaseen kohdistuneen vakavan rikoksen. Lisäksi asiasta on tehtävä lastensuojeluilmoitus.⁸⁵

Suomessa rikosoikeudellinen vastuukäräjä on 15 vuotta. Tämä tarkoittaa sitä, että rikosentekijän on oltava rikosentekohetkellä ainakin 15-vuotias. Alle 15-vuotiasta pidetään syyntakeettomana, eli tämän katsotaan olevan ymmärrystä vailla, ja hän on siksi rangaistusvastuusta vapaa. Alle 15-vuotiaskaan ei kuitenkaan selviä teostaan rangaistuksesta, sillä hän on velvollinen korvaamaan rikoksellaan aiheuttamansa vahingot, ja lisäksi häneen voidaan kohdistaa erilaisia kurinpitokeinoja tai lastensuojelullisia keinoja.

Suurin osa peruskouluikäisistä nuorista on alle 15-vuotiaita, eli heidän ei rikosoikeudellisesti voida katsoa syyllistyvän rikokseen. Alle 15-vuotiaiden kohdalla puhutaan rikoksen sijasta rikollisesta teosta, ja siitä ei tuomita rikosoikeudellista rangaistusta. Tällaisessa tapauksessa

---

⁸⁴ Educator's School Safety Network 2018.

⁸⁵ Keikkala 2018, 30.

lapsesta tehdään lastensuojeluilmoitus. 15 vuotta täyttäneet nuoret ovat rikosoikeudellisessa vastuussa, mutta heidänkin kohdallaan nuori ikä voidaan ottaa huomioon rangaistusta määrättäessä rangaistusasteikkoa lieventävänä seikkana⁸⁶. Alle 18-vuotias, mutta 15 vuotta täyttänyt *nuori rikosentekijä* rangaistaan yleisesti saamaan ¾ siitä sakosta tai ehdollisesta vankeusrangaistuksesta, mitä täysi-ikäinen tekijä saisi rangaistukseksi.⁸⁷

Erityisessä tilanteessa nuori voidaan rangaista nuorisorangaistukseen. Nuorisorangaistukseen voidaan tuomita vakavasta rikoksesta. Siitä päätettäessä otetaan huomioon sen tekijän rikoshistoria ja syyllisyyden ilmeisyys. Rikoksen tulee olla vakavampi kuin sakolla tai ehdollisella vankeudella rangaistava, muttei kuitenkaan niin vakava, että nuori tekijä tulisi tuomita ehdottomaan vankeuteen. Rangaistus muistuttaa ehdollista vankeutta, mutta on kuitenkin sitä tiukempi rangaistus. Nuoren tulee tällöin olla jatkuvan valvonnan alla. Lisäksi järjestetään tapaamisia, joissa edistetään nuoren hyvinvointia sekä pyritään parantamaan nuoren sosiaalista toimintakykyä. Rangaistukseen sisältyy myös päihteiden käytön valvonta sekä valvonnan alla tapahtuva palkaton työnteko ja työelämään perehtyminen. Nuorisorangaistuksen ollessa tehoton voidaan nuori rangaista esimerkiksi ehdottomaan vankeusrangaistukseen.^{88, 89}

3.5 Kouluväkivallasta aikaisemmissa tutkimuksissa

Kouluväkivaltaa käsitteleviä tutkimuksia löytyy suuri määrä ympäri maailmaa. Poimimme tähän mielestämme omaa tutkimustamme syventäviä näkökulmia kuudesta eri tutkimuksesta.

Noora Ristolainen pohtii omassa Poliisiammattikorkeakoulun opinnäytetyössään ”Koulukiusaamisen yleisin tekotapa viranomaisen näkökulmasta” (2017) rikoskomisario Marko Forssin Facebook-julkaisujen pohjalta kouluympäristössä tapahtuneiden rikosten lukumäärää Helsingin kouluissa. Forssin Facebook-julkaisuista on käynyt ilmi, että vuoden 2016 tammi–kesäkuun aikana on tehty 90 rikosilmoitusta, joissa seitsemässä tapauksessa

---

⁸⁶ Rikoslaki 6 luvun 8 § (13.6.2003/515)

⁸⁷ Oikeuslaitos 2019.

⁸⁸ Rikoslaki 6 luvun 10 a § (10.4.2015/401).

⁸⁹ Oikeuslaitos 2019.

opettaja on ollut epäillyn asemassa. Näistä 90 tapauksesta 47:ssä ensisijaisena nimikkeenä on ollut pahoinpitely, ja kahdeksassa se on ollut toissijaisena. Lieviä pahoinpitelyitä on kirjattu yhdeksän kappaletta. Näiden tapausten lisäksi rikosnimikkeenä on ollut osassa rikosilmoituksista laitton uhkaus. Uhkauksia on tapahtunut ensisijaisena nimikkeenä 11 kappaletta ja toissijaisena kuusi kappaletta.⁹⁰ Laittoman uhkauksen tunnusmerkistön mukaan uhatulla henkilöllä on syytä epäillä turvallisuutensa tai omaisuutensa olevan vakavassa vaarassa, joten kaikkiin näihin tapauksiin ei välttämättä liity uhkaaminen väkivallalla⁹¹. Toisaalta kouluikäinen nuori ei välttämättä omista vielä sellaista omaisuutta, jonka uhkaamisesta tulisi kirjata rikosilmoitus laittomasta uhkauksesta. Kuuden kuukauden aikana on Helsingin kouluissa ollut siis yhteensä 64 väkivaltatapausta ja mahdollisesti 17 sellaista väkivallanuhkatilannetta, jotka ovat tulleet poliisin tietoon rikosilmoituksena⁹².

Ristolaisen tutkimuksesta ei käy ilmi, minkä asteen oppilaitoksista on ollut kyse, vaan ainoastaan se, että kyseiset rikokset ovat tapahtuneet kouluympäristössä. Ristolaisen mukaan julkaisuissa esille nousseet yksittäiset pahoinpitelyt eivät välttämättä ole koulukiusaamista, vaan koulukiusaaminen on pidempikestoista toimintaa.⁹³

Viiwi Keikkalan Poliisiammattikorkeakoulun opinnäytetyössä ”Kouluväkivaltatapausten selvittämisen toimintamallit yläkouluissa” (2018) on teemahaastatteluina haastateltu neljää yläkoulun rehtoria Sisä-Suomessa. Keikkala pyrkii opinnäytetyössään havainnollistamaan, millaisia keinoja yläkouluilla on tapausten selvittämisessä sekä millaisia eri toimijoiden roolit ovat niissä. Keikkala ei ole saanut väkivallan määrästä tarkkoja lukumääriä, mutta hän on saanut kuitenkin selville, että sitä on esiintynyt kaikissa otantaan sisältyneissä kouluissa jossain määrin. Opinnäytetyössä ei sen enempää paneuduta kouluväkivallan määrän vaan sen syihin ja selvittämiseen.⁹⁴

Keikkalan opinnäytetyö käsittelee laajasti henkistä väkivaltaa, koulukiusaamista ja kouluväkivaltaa, niin haastatteluiden pohjalta kuin myös aiheeseen liittyvän kirjallisuuden. Tämä monikäsiteisyys luokin Keikkalan mukaan haasteen kouluväkivaltatapausten

---

⁹⁰ Ristolainen 2017, 13.

⁹¹ Rikoslaki 25 luku 7 § (21.4.1995/578)

⁹² Ristolainen 2017, 13

⁹³ Ristolainen 2017, 13.

⁹⁴ Keikkala 2018, 15, 21.

tilastoimiselle. Vaikka koulut tekevät väkivaltatapauksista merkinnät opintohallintojärjestelmään, oppilashuoltorekisteriin ja työturvallisuustietojärjestelmään, nämä järjestelmät eivät ole kuitenkaan luotuja kouluväkivallan määrän tilastointiin tai analysointiin.⁹⁵

Päivi Hamarus tarkastelee väitöskirjassaan ”Koulukiusaaminen ilmiönä” (2006) muun muassa väkivaltaa yhtenä kiusaamisen muotona. Hamaruksen mukaan nämä äkilliset fyysiset päällekkäymiset koetaan oppilaiden tulkitsemina kiusaamiseksi. Hamarus myös pohtii, onko väkivaltatilanne vain pitkittyneen kiusaamisen lopputulos vai sen alkusysäys. Hamarus havainnoi, että yksittäisissä nopeissa väkivaltatilanteissa ei välttämättä ole kyse koulukiusaamisesta vaan purkautuvasta väkivaltaisesta aggressiosta. Kiusaamisesta johtuva väkivalta kehittyy Hamaruksen mukaan sen sijaan pitkään, ennen kuin se muuttuu fyysiseksi. Hamarus kuvaa haastattelujensa pohjalta, miten aggression purkaukset voivat saada alkusysäyksensä pienestäkin asiasta. Toisinaan tilanne voi saada alkunsa esimerkiksi pallon heittämisestä tai jostakin huhusta. Joskus väkivaltatilanne voi johtua myös oppilaan statuksen ylläpitämisestä.⁹⁶

Hamarus tuo esiin erilaisia rooleja ja statuksia, joita kiusaajilla ja kiusatuilla on. Hamarus käsittelee, miksi ja miten koulukiusaamistilanteita syntyy ja millaisia tunteita se saattaa sisältää. Hän pyrkiikin haastattelujen pohjalta selvittämään tutkimuksessaan koulukiusaamisen merkityksen sosiaalisena ja kulttuurisena ilmiönä. Hamarus tulee siihen tulokseen, että kiusaamisella pyritään edistämään kiusaajan asemaa, valtaa ja suosiota kohdistamalla kiusaaminen useimmiten muista eroavaan oppilaaseen.⁹⁷

Oikeusministeriön vuonna 2010 julkaisemassa raportissa ”Kauhajoen koulusurmat 23.9.2008 Tutkintalautakunnan raportti” tarkastellaan väkivaltakäyttäytymistä suomalaisnuorten keskuudessa. Tutkimuslautakunta on Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen ja Poliisiammattikorkeakoulun tutkimusraportin⁹⁸ pohjalta havainnoinut eroavaisuuksia tyttöjen ja poikien kokemasta väkivallasta vapaa-ajallaan ja kouluissa. Raportin mukaan poikien kokemukset väkivallan uhrina olemisesta ovat 31 %:sti tapahtuneet kouluissa, kun

---

⁹⁵ Keikkala 2018, 28.

⁹⁶ Hamarus 2006, 76–77.

⁹⁷ Hamarus 2006, 204.

⁹⁸ Ellonen ym. 2008

taas tytöillä luku on vain 12 %. Toisaalta 88 % tyttöjen kokemasta väkivallasta tapahtuu kouluajan ulkopuolella, poikien luvun jäädessä 69 %:iin. Tutkintalautakunnan raportissa on myös useisiin muihin tutkimuksiin nojaten päästy sellaiseen johtopäätökseen, että pojat joutuvat tyttöjä useammin kouluväkivallan kohteiksi.⁹⁹

Anne-Lie Vainik ja Anders Kassman ovat tutkineet Ruotsissa vuosien 2000 ja 2010 välillä tehtyjä kouluun liittyviä rikosilmoituksia¹⁰⁰. He ovat valikoineet otantaansa kymmenen Tukholman läänin 26 kunnasta niin, että otantaan on valikoitunut eri keskitulotasoisia kuntia. Valikoiduista kunnista he ovat hakeneet kaikki rikosilmoitukset, jotka koskevat kouluympäristöä ja joissa epäiltynä on 7–14-vuotias lapsi. Vuosien 2000–2010 aikana näissä kymmenessä kunnassa on kirjattu 1239 rikosilmoitusta, jotka sopivat edellä mainittuihin kriteereihin. Nämä rikosilmoitukset pitävät sisällään yhteensä 1705 epäiltyä rikosta. Näistä rikoksista 63 % eli noin 1074 rikosnimikettä koskee fyysistä väkivaltaa. Luku pitää sisällään pahoinpitelyn ja törkeän pahoinpitelyn. Törkeitä pahoinpitelyitä on aineistossa niin vähän, että ne on sisällytetty pahoinpitelyihin. Ilmoituksia on kirjattu enemmän vanhemmista oppilaista kuin nuoremmista, epäiltyjen keski-ikä ollessa 13 vuotta. Epäillyistä lähes puolet on 14-vuotiaita. Ilmoitusten määrä on noussut 2000-luvun alusta jatkuvasti vuoteen 2009 asti, mikä on selitettävissä erilaisilla koulujen ja poliisin välisten käytänteiden ja lainsäädännön muutoksilla sekä systemaattisen lähipoliisitoiminnan aloittamisella.¹⁰¹

---

⁹⁹ Kauhajoen koulusurmien tutkintalautakunta 2010, 98.

¹⁰⁰ Vainik & Kassman 2018

¹⁰¹ Vainik & Kassman 2018, 66, 68, 70, 73–74.

4 TUTKIMUSASETELMA

Tässä luvussa kerromme työmme tavoitteista sekä tutkimuskysymyksistä, joihin olemme pyrkineet opinnäytetyössämme vastaamaan. Kerromme myös käyttämästämme tutkimusmenetelmästä ja tutkimuksen otannasta. Lisäksi kerromme, miten tutkimus käytännössä toteutettiin eli sen eri vaiheet.

4.1 Työn tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksemme keskeisimpänä tavoitteena on selvittää, kuinka paljon oppilaiden keskinäistä väkivaltaa tutkimukseen osallistuvissa helsinkiläisissä peruskouluissa on, miten se on tehty ja kuinka siihen on puututtu. Kouluväkivalta aiheena on jatkuvasti uutisissa, mutta luotettavaa tilastotietoa sen määrästä ei ole löydettävissä, eikä yhtenäistettyä tilastointitapaa ole vuoden 2012 sisäisen turvallisuuden ohjelman¹⁰² tavoitteista huolimatta. Kysyimme Helsingin kaupungin oppilashuollosta tausta-aineistoksi oppilaiden keskinäiseen väkivaltaan ja sen määrään vuositasolla liittyviä aikaisempien vuosien tilastoja, mutta saimme vastaukseksi, ettei kaupungilla, joka on myös perusopetuksen järjestäjä¹⁰³, ole tilastoja aiheesta. Aikaisemmissa kappaleissa olemme käsitelleet kouluväkivaltaa ilmiönä ja sen vaikutuksia nuoreen. Ilman luotettavaa tietoa väkivallan määrästä on perusopetuksen järjestäjän vaikeaa tunnistaa ongelman laajuus, varata sitä varten tarvittavat resurssit sekä kehittää sen ennaltaehkäisemiseen tai hoitamiseen liittyviä käytänteitä.

Olemme keränneet tietoa oppilaitoksissa tapahtuvasta nuorten keskinäisestä väkivallasta tapauskohtaisesti niin, että jälkikäteen on ollut laskettavissa väkivallan kokonaismäärä sekä tilanteissa käytetyn väkivallan laatu. Olemme rajanneet työmme ulkopuolelle itse väkivaltaan johtaneiden syiden analysoimisen ja oppilaiden kohdistaman väkivallan opettajiin, ja olemme keskittyneet keräämään tietoa oppilaiden keskinäisestä väkivallasta, sen määrästä, tekotavoista ja sen takia tehdyistä toimenpiteistä.

---

¹⁰² Sisäasiainministeriö 2012, 31

¹⁰³ Tieteen termipankki 2019

Tutkimuksellamme pyrimme saamaan vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

- Kuinka paljon nuorten välistä tai nuorten tekemää väkivaltaa esiintyy Helsingin oppilaitoksissa?
- Miten väkivalta on tehty?
- Miten koulussa on reagoitu tapauksiin?
  - Tehdäänkö väkivaltatilanteista ilmoitusta poliisille?
  - Tehdäänkö väkivaltatilanteista ilmoitusta lastensuojeluun?

4.2 Tutkimusmenetelmä ja otanta

Tutkimusmenetelmänä olemme käyttäneet kvantitatiivista tutkimusmenetelmää. Kvantitatiivisella, eli määrällisellä tutkimuksella tarkoitetaan tutkimusta, jossa käytetään täsmällisiä ja laskennallisia tilastollisia menetelmiä. Kvantitatiivisen tutkimuksen avulla selvitetään lukumääriin ja prosenttiosuuksiin liittyviä kysymyksiä. Kvantitatiivisen tutkimuksen avulla saadaan yleensä kartoitettua olemassa oleva tilanne, mutta ei pystytä riittävästi selvittämään asioiden syitä¹⁰⁴. Tästäkin syystä olemme rajanneet väkivaltaan johtaneiden syiden analysoinnin kokonaan tutkimuksen ulkopuolelle. Olemme pyrkineet selvittämään tutkittavan ilmiön tilaa, mutta aiempien tilastojen puuttuessa emme ole pystyneet tutkimaan siinä tapahtuneita muutoksia.

Tutkimuksessamme olemme käyttäneet todennäköisyysotantaa, emmekä harkintaan perustuvaa otantaa¹⁰⁵. Todennäköisyysotannoista olemme käyttäneet niin sanottua ositettua otantaa, jossa perusjoukko on etukäteen jaettu sopiviin ositteisiin, joista jokaisesta on valittu kouluja otokseen¹⁰⁶. Tutkimuksen perusjoukolla tarkoitetaan tutkittavaa kohdejoukkoa eli kokonaisuudessaan sitä joukkoa, josta tieto halutaan¹⁰⁷. Tässä tapauksessa perusjoukko on Helsingin peruskoulut. Olemme siis kaikista Helsingin 94 peruskoulusta, eli perusjoukosta, ottaneet arpomalla otannan.

---

¹⁰⁴ Heikkilä 2014, verkkomateriaali, 8

¹⁰⁵ Valli 2015, 21

¹⁰⁶ Heikkilä 2014, 34-36

¹⁰⁷ Heikkilä 2014, 32

Helsingin peruskoulut on jaettu viiteen alueeseen. Alueita ovat idän, koillisen, länsi-pohjoisen, etelä-keskisen sekä kaakon koulut. Arvoimme viime keväänä jokaiselta alueelta neljä peruskoulua, joita lähestyimme tutkimukseen osallistumisen merkeissä. Arvonta suoritettiin niin, että jokaiselle koululle annettiin järjestysnumero. Tämän jälkeen käytimme sovellusta¹⁰⁸ arpomaan joukosta yhden numeron. Arvonta toistettiin, kunnes alueen kaikki koulut oli valittu, jonka jälkeen arvonta toistettiin muiden alueiden kouluihin samalla tavalla.

Tavoitteenamme oli saada kaikki 20 koulua osallistumaan. Oletuksena oli, että osa kouluista vastaisi kieltävästi, koska tutkimuksemme aiheuttaisi ylimääräistä työtä kouluille tai he eivät muista syistä pystyisi osallistumaan tutkimukseen. Tutkimukseemme osallistuvia kouluja oli loppujen lopuksi kahdeksan, mutta tietoa saatiin kerättyä vain viidestä koulusta.

Loimme tiedonkeruuta varten lomakkeen¹⁰⁹ tutkimuskysymyksiä pohjalta. Lomake on suunniteltu siten, että yksi tapaus käsitellään yhdellä lomakkeella. Tästä syystä lomakkeiden määrä antoi meille suoraan tiedon väkivaltatilanteiden määrästä. Väkivallan monimuotoisuuden vuoksi käytimme väkivallan laadun raportointiin kahta kohtaa: sekamuotoista ”käytetty väkivalta” -kenttää sekä avointa ”tapahtumankuvaus”-kenttää. Tällä menettelyllä varmistimme, että tilanteen olosuhteet sekä käytetty väkivalta välittyisi mahdollisimman autenttisenä meille ja ettei tulkinnallisia virheitä tulisi. Väkivaltatilanteiden jälkiselvittelykeinojen seurantaan käytimme suljettuja, eli vaihtoehtoja antavia kysymyksiä, sillä kurinpitokeinot ovat laissa määriteltyjä keinoja. Tämän lisäksi käytimme kuitenkin sekakysymystä muiden toimenpiteiden osalta, kuten onko tapahtumasta tehty lastensuojelutai rikosilmoitus tai onko siinä käytetty esimerkiksi kiinnipitoa tai muuta keinoa.¹¹⁰ Kysymyslomake suunniteltiin niin, että sen avulla saataisiin vastaus yksittäisen tapauksen kohdalta kaikkiin tutkimuskysymyksiin. Testasimme sen kahdella opettajalla, ja sitä muutettiin tutkimuslupaprosessin aikana heidän sekä kaupungin lakiosaston kommenttien pohjalta.

Tutkimuksen luotettavuutta kuvataan sen reliabiliteetilla ja validiteetilla. Validiteetilla pyritään selvittämään, mittaako tutkimus sitä, mitä sen on ollut tarkoitus mitata. Validiteetin arvioinnissa arvioidaan myös sitä, sisältääkö tutkimus systemaattisia virheitä ja antaako se

---

¹⁰⁸ Random.org

¹⁰⁹ Liite 1

¹¹⁰ Heikkilä 2014, 45–50 sekä verkkomateriaali, 31–37.

keskimäärin oikeita tuloksia. Tutkimuksen reliabiliteetilla tarkoitetaan sitä, että tutkimus antaa tarkkoja eikä sattumanvaraisia tuloksia ja että samalla tavalla toistettuna ja analysoituna se antaisi samankaltaisia tuloksia. Luotettavuuteen vaikuttavat myös otos ja varsinkin sen suuruus suhteessa perusjoukkoon sekä tiedonkeruun laatu ja käsittelyn luotettavuus.¹¹¹ Tämän tutkimuksen luotettavuutta olemme arvioineet tarkemmin viimeisessä luvussa.

4.3 Tutkimuksen toteutus

Tutkimusta varten tarvitsimme tutkimusluvan Helsingin kaupungin kasvatuksen ja koulutuksen toimialalta. Tutkimuslupaprosessin aikana olimme yhteydessä kouluihin ja kartoitimme halukkaita osallistujia. Olimme varautuneet siihen, että koulujen mukaan saamisessa saattaisimme kohdata haasteita. Tutkimuspyyntöjä lähetetään kouluihin runsaasti. Useilla kouluilla on jo valmiiksi muitakin tutkimuksia, joihin he osallistuvat, eikä kiireiseen loppukevääseen, johon tutkimuksemme sijoittui, välttämättä haluttaisi ottaa lisätyötä.

Olimme kouluihin yhteydessä tutkimukseen osallistumiseen liittyen sekä sähköpostitse että puhelimitse. Lähestymistämme kouluista kahdeksan lupasi osallistua tutkimukseen. Kieltäytyvistä kouluista osa kertoi, etteivät he yksinkertaisesti pysty ottamaan ylimääräistä työtaakkaa kevääseen tai muuten halua osallistua tutkimukseen. Kieltäytyneetkin koulut korostivat, että tutkimuksen aihe on ajankohtainen ja tärkeä. Vain yhdestä koulusta vastattiin, ettei heidän koulussaan juurikaan ole väkivaltaa.

Lomakkeen kysymysten asettelua viimeisteltiin yhteistyössä Helsingin kaupungin kanssa niin, ettei siihen tullut mitään henkilötietoja tai muita yksilöiviä tietoja. Olemme tutkimusaineistoa analysoidessamme suodattaneet kaikki lomakkeisiin täytetyt yksilöön viittaavat tiedot pois työstämme, eikä niitä ole välittynyt tämän tutkimuksen lopulliseen tuotokseen. Pyrimme luomaan lomakkeesta sellaisen, että sen täyttö olisi mahdollisimman yksiselitteistä ja ettei sen täyttöön kuluisi liikaa aikaa.

---

¹¹¹ Heikkilä 2014, verkkomateriaali, 11–12.

Järjestimme kahdeksassa Helsingin peruskoulussa tutkimusjakson ajalla 1.4.–1.6.2019. Tämän tutkimusjakson aikana pyysimme, että joku koulun henkilökuntaan kuuluvista henkilöistä täyttäisi lomakkeemme jokaisen koulussa tapahtuneen väkivaltatilanteen jälkeen. Olimme yhteydessä osallistuvien koulujen rehtoreihin vielä tutkimusta edeltävällä viikolla saatekirjeellä¹¹², joka täsmensi aiemmin annettuja ohjeita. Ohjeistuksessa toivoimme koulujen täyttävän lomakkeen niissä tapauksissa, jossa oppilas on kohdistanut väkivaltaa toiseen oppilaaseen. Lisäksi lomake tuli täyttää tapauksissa, joissa on esiintynyt väkivallan uhkaa. Väkivallanuhkatilanne voisi olla sellainen, jossa teko ei olisikaan edennyt konkreettiseksi väkivaltatilanteeksi tai se olisi saatu estettyä aikuisten toimesta. Lisäksi väkivallanuhkatilanteessa uhka voisi kohdistua kaikkiin tilassa oleviin tai kouluun yleisesti. Kulloinkin lomaketta täyttävän aikuisen arvion varaan jäisi sellaisten tapausten rajanveto, joissa oli ollut selkeästi kyse leikistä.

Lomakkeet kerättiin kouluilta kesäkuun ensimmäisen viikon aikana. Osallistuneita kouluja oli kahdeksan, mutta tietoa saatiin vain viidestä koulusta. Kahdessa koulussa tutkimus oli otettu vastaan, mutta henkilökunta ei ollut täyttänyt lomakkeita, eikä rehtori ollut ehtinyt tai muistanut valvoa lomakkeiden täyttöä. Saimme jälkikäteen tiedon, että kolmannen tutkimukseen osallistumattoman koulun kohdalla tutkimus ja lomakkeen täyttö oli markkinoitu henkilökunnalle vapaaehtoisena niin, että opettaja sai itse päättää, täyttääkö lomaketta ollenkaan vai ei. Tästä koulusta kerätty tieto ei olisi siksi muutenkaan ollut käyttökelpoista, sillä sen olisi voitu eriävän ohjeistuksen takia olettaa edustavan vain osaa todellisesta määrästä. Näissä kolmessa koulussa ei täytetty yhtään lomaketta. Niissäkin rehtorit kuitenkin mainitsivat, että väkivaltatilanteita oli tiedonkeruujakson aikana ollut. Lopullinen otanta piti sisällään siis vain viisi peruskoulua Helsingistä.

Kaikkien koulujen nimet on anonymisoitu tähän tutkimukseen. Verrokkikoulujen määrän ollessa alhainen päätimme yhdessä tutkimuksen ohjaajien sekä tutkimusluvan myöntäjän kanssa ennen tutkimuksen aloittamista, ettei kouluja mainita nimeltä tutkimuksessa. Tällä pyrimme siihen, ettei kouluissa olisi koettu kynnystä tutkimukseen osallistumiseksi siitä syystä, että oma koulu leimaantuisi väkivaltaisemmaksi oppilaitokseksi kuin sellainen koulu, josta tietoa ei ole saatavilla. Samalla tutkimustuloksen luotettavuus paranee. Kouluihin viitataan tässä tutkimuksessa vain nimillä Koulu A, Koulu B ja niin edelleen.

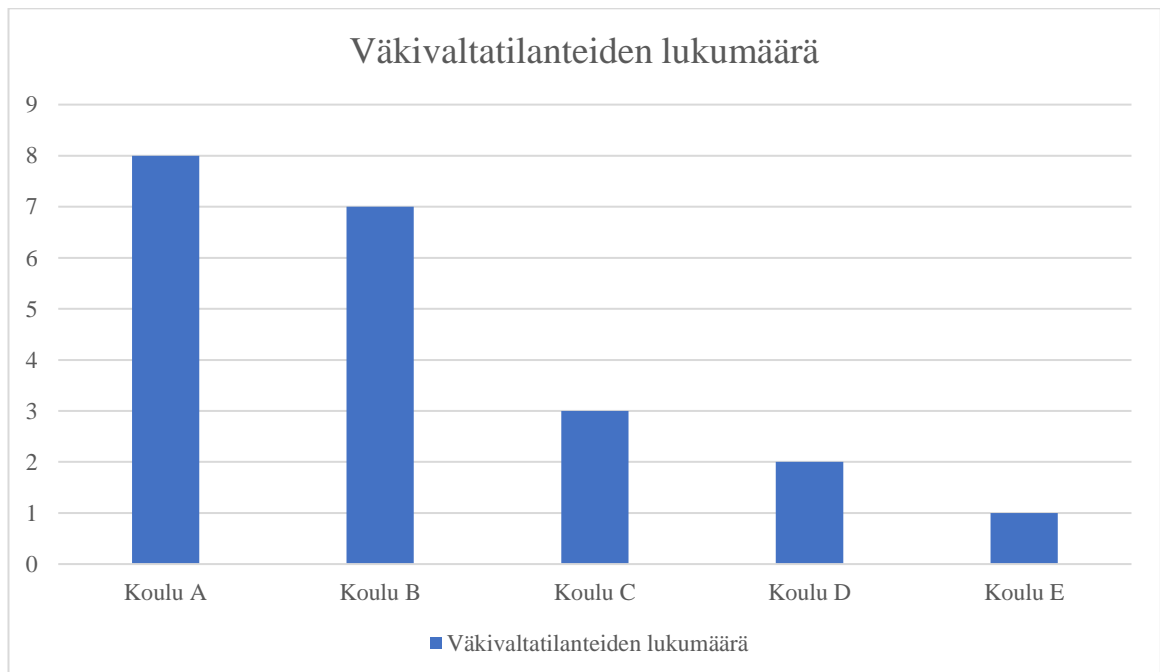
¹¹² Liite 2

5 TUTKIMUSTULOKSET

Tiedonkeruujaksolla koulut raportoivat 21 väkivaltatilannetta. Tutkimuksen piiriin kuului siis yli 3000 oppilasta viidestä koulusta. Mikäli kouluissa ei ollut kalenteriin vahvistettujen juhlapyhien lisäksi ylimääräisiä vapaapäiviä, oli opetuspäiviä tutkimusjakson aikana 43. Tässä kappaleessa esitellään tutkimusjakson aikana kerättyä tietoa sekä koulukohtaisesti että kokonaisuutena.

Lomakkeiden kautta kerätty tieto on järkevintä jakaa kolmeen kategoriaan. Lomakkeiden määrästä ilmenee myös tapausten määrä. Lisäksi oleellinen tutkittava asia on, millaista käytetty väkivalta on ollut ja mitä tilanteessa on ylipäättään tapahtunut. Kolmantena tutkimuskysymyksiin perustuvana seikkana tarkastellaan, mitä väkivaltatapauksien johdosta on tehty eli mitä puuttumiskeinoja ja kurinpito- tai muita toimenpiteitä niiden takia on tehty ja mitä viranomaisia niihin on osallistunut.

5.1 Väkivallan kokonaismäärä

KUVIO 2. Väkivaltatilanteiden lukumäärä koulukohtaisesti tiedonkeruujaksolla 1.4.–1.6.2019.

Lomakkeita palautettiin yhteensä 25 kappaletta. Näistä yksi oli kaksoiskappale jo raportoidusta tapauksesta ja kolme oli raportoitu tapauksesta, joka on rajattu tutkimuksen ulkopuolelle. Tutkimuksen ulkopuolelle rajatuissa tilanteissa on kyse esimerkiksi oppilaan koulun aikuiseen kohdistamasta väkivallasta tai sen uhkasta. Yhteensä tarkastelevaksi tulevia tilanteita raportoitiin siis 21. Yllä olevassa kuviossa (Kuvio 2) on esitetty väkivaltatilanteiden kokonaismäärän jakautuminen otantaan valikoituneiden koulujen kesken.

Kuten kuviosta 2 on nähtävissä, raportoitujen väkivaltatilanteiden lukumäärät vaihtelevat koulujen välillä paljonkin. Vaihteluväli koulujen välillä on 7. Yhteensä 15 tapausta, eli yli 2/3 tapauksista, on raportoitu kouluissa A ja B, jotka ovat myös oppilasmäärältään suurimmat otantaan valikoituneet koulut.

Kahden kuukauden aikana väkivaltatilanteita näissä viidessä koulussa oli siis 21. Yhdessä koulussa tapahtui siis keskimäärin 4,2 tapausta kyseisen kahden kuukauden aikana. Se tarkoittaisi, että lukuvuoden kymmenen kuukauden aikana väkivaltatapauksia olisi keskimäärin 21 per koulu ja otantamme viidessä koulussa yhteensä väkivaltatapauksia olisi vuodessa 105. Helsingissä on 94 kaupungin ylläpitämää peruskoulua¹¹³, ja jos oletamme kouluissa olevan keskimääräisesti yhtä paljon väkivaltaa, Helsingissä perusopetuksessa väkivaltatilanteita sattuisi vuositasolla 1974 kappaletta. Tämä tarkoittaisi yli 10,3 tilannetta päivittäin Helsingin alueella. Luku on niin iso, että se osoittaa tilastoinnin tarpeen, vaikka siihen ei ole laskettu mukaan Helsingin valtiollisia tai yksityisiä kouluja, jolloin luku olisi tietenkin vielä suurempi

Jos edellä mainitusta Helsingin perusopetuksen väkivaltatilanteiden arvioidusta lukumäärästä lasketaan hypoteesi valtakunnallisella tasolla perustuen tilastokeskuksen¹¹⁴ raportoimaan 2276 peruskouluun vuonna 2017 ja pidetään edelleen 21 tapausta vuodessa per koulu keskiarvona, tarkoittaisi se 44 796 väkivaltatapausta vuodessa.

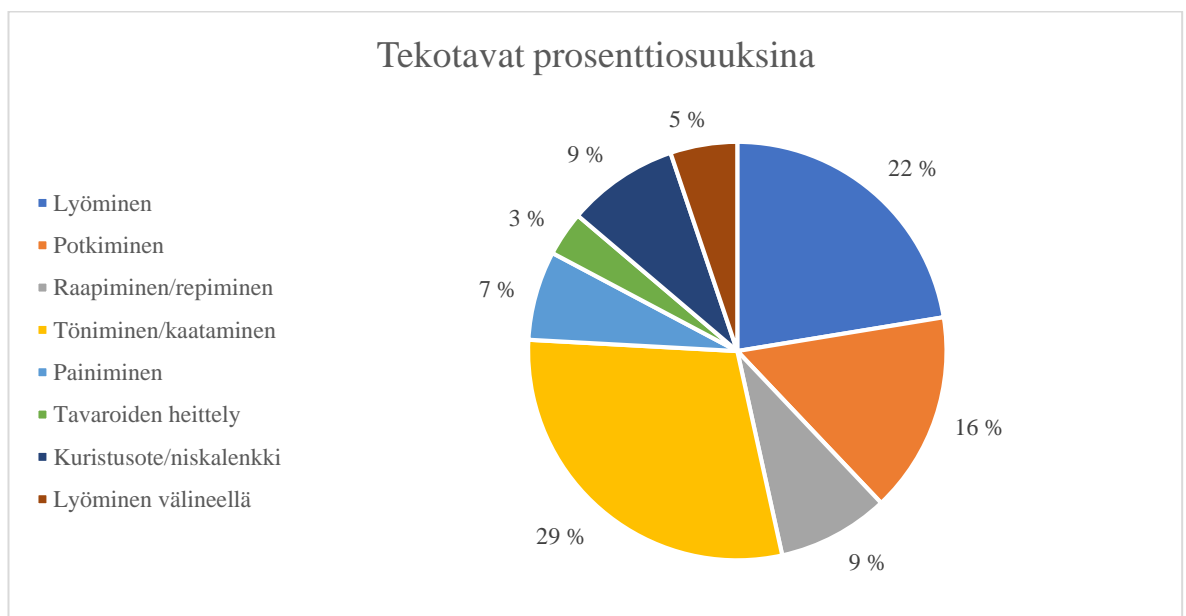
¹¹³ Avoindata.fi 2019

¹¹⁴ Tilastokeskus 2018

Vaikka edellä olevaan arviointiin liittyy monia epävarmuuksia, on väkivaltatilanteiden määrä todennäköisesti kuitenkin niin suuri, että se osoittaa kouluväkivaltailmiön laajuuden ja sen järjestelmällisen tilastoinnin tarpeen.

5.2 Käytetyn väkivallan laatu ja väkivaltatilanteiden olosuhteet

Tutkimuskysymyksissämme haimme vastausta kysymykseen, miten väkivalta on tehty. Tilanteissa käytetty väkivalta ja niiden olosuhteet ovat vaihdelleet merkittävästi tapauksesta toiseen. Osa tilanteista on ollut kahden oppilaan välinen nopeastikin alkunsa saanut väkivaltatilanne, joka on kestänyt muutamia sekunteja ennen aikuisten väliintuloa, tai vaihtoehtoisesti pidempään jatkunutta ärsyttämistä ja vihanpitoa, joka on eskaloitunut väkivaltatilanteeksi. Tilanteisiin osallistuneiden määrä vaihtelee, ja käytetty väkivalta on monimuotoista ja sen vakavuus eriasteista. Alla olevassa kuviossa on esitetty näissä 21 väkivaltatilanteessa esiintyneet tekotavat ja niiden prosenttiosuudet.

KUVIO 3. Väkivaltatilanteissa käytetyt tekotavat prosenttiosuuksina.

Raportoiduissa 21 tilanteessa on eriteltävissä yhteensä 58 erillistä tekotapaa. Tekotapoja on saattanut olla yhdessä tilanteessa useampia. Esimerkkinä raportoitu tilanne, jossa oppilas A on ottanut oppilas B:n niskalenkkiin ja oppilas B on heittänyt oppilas A:n maahan ja lyönyt tätä nyrkeillä. Kyseisessä esimerkissä yhdessä tilanteessa on 3 tekotapaa: niskalenkki, kaataminen ja lyöminen. Toisaalta jos oppilas A ja oppilas B ovat painineet keskenään, on

tekotapoja vain yksi eli painiminen. Vastaavasti jos oppilaat ovat lyöneet toisiaan, on tekotapoja vain yksi, vaikka lyöjinä olisivat toimineet molemmat osapuolet.

On tärkeää käsittää, että yhden tekotavan alle voi mahtua väkivallantekoja, joita pidetään aivan eri tavalla moitittavina. Esimerkiksi potkimiskategoriassa on tilanne, jossa leikissä on syntynyt riita ja siitä suutahtaneena oppilas on potkaissut toista oppilasta jalkaan. Samasta kategoriasta löytyy tilanne, jossa pallopelistä suuttunut oppilas on kaatanut toisen oppilaan maahan ja potkaissut tätä pään alueelle aiheuttaen hoitoa vaativia vammoja.

Lyöminen käsittää tässä tapauksessa lyömisen nyrkillä kahdeksan kertaa, avokämmenellä kolme kertaa ja kyynärpäällä kaksi kertaa. Lyömiseen käytettyjä välineitä on tutkimusjakson aikana raportoiduissa tapauksissa voiveitsi, taulusieni sekä nokkonen.

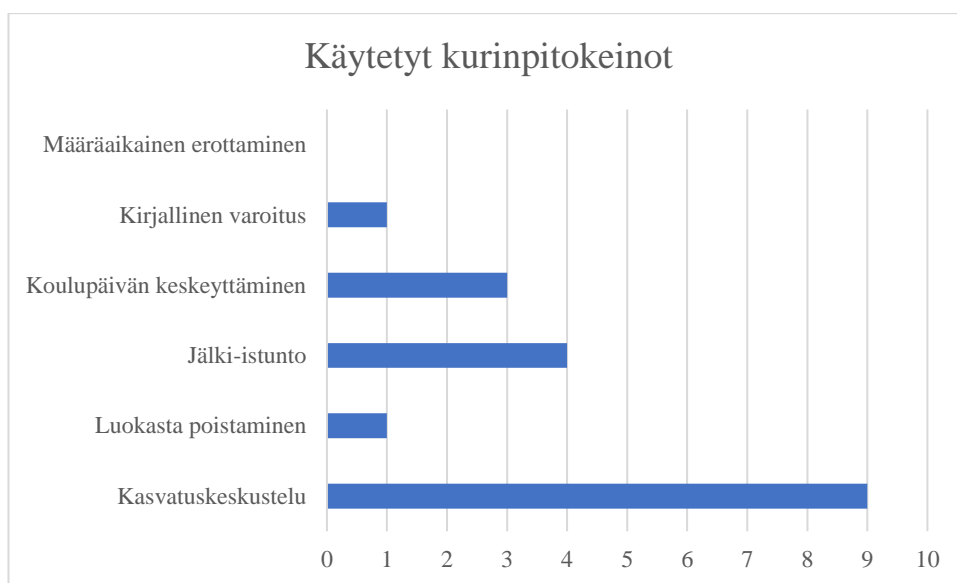
Suurin osa tapauksista, eli yhteensä 16 tapausta, on kahden oppilaan välisiä väkivaltatilanteita, eikä tilanteeseen ole osallistunut aktiivisesti muita. Kahdessa tapauksessa tilanteeseen on osallistunut isompi joukko, kuuden ja seitsemän oppilaan joukot, jotka ovat aktiivisesti osallistuneet tilanteeseen joko yllyttämisen kaltaisella huutelulla, tönimällä tai muuten osallistumalla väkivaltatilanteeseen johtaneeseen riitaan vaikuttaen näin aktiivisesti tilanteen kulkuun. Yhdessä tapauksessa väkivaltatilanteen osallisten väliin on mennyt yksi oppilas estääkseen väkivallanteot, ja toisessa tilanteessa väliin menneitä oppilaita on ollut kaksi. Kahdessa tapauksessa kyse on ollut yhdestä raivostuneesta oppilaasta, joka on heitellyt tavaroita aiheuttaen vaaraa muille tilassa oleville.

Tytöt ovat olleet osallisina väkivaltatilanteisiin vain yhdessä tapauksessa, jossa viiden tytön ja kahden pojan välinen pidempiaikainen vihanpito, ärsyttäminen ja riita on kärjistynyt molemminpuolisiin avokämmenellä tehtyihin lyönneihin yhden tytön ja yhden pojan välillä. Kaikissa muissa kahdessakymmenessä tapauksessa kaikki tilanteeseen osallistuneet ovat olleet poikia.

Väkivallanuhkatilanteita ei kahden tavaroita heittelevän oppilaan lisäksi ole raportoitu yhtään. Myöskään yhtään verekseltään sattumassa ollutta tilannetta, joka on kuitenkin saatu aikuisten toimesta estettyä ei ole raportoitu. Useammassa väkivaltatilanteessa koulun henkilökunta on päässyt heti tilanteen alettua keskeyttämään tilanteen. Seksuaalista väkivaltaakaan ei tutkimukseemme ole raportoitu.

5.3 Puuttumis- ja kurinpitokeinojen käyttö sekä muut viranomaiset

Kolmantena kokonaisuutena olemme tarkastelleet koulussa tapahtuneiden väkivaltatilanteiden takia käytettyjä perusopetuslain määrittelemiä¹¹⁵ puuttumis- ja kurinpitokeinoja sekä muiden viranomaisten osallistamista väkivaltatapauksiin. Puuttumis- ja kurinpitokeinojen käyttöä on esitelty alla olevassa kuviossa. Yhden tilanteen jälkihoidossa on voitu käyttää useampaa kuin yhtä puuttumiskeinoa.

KUVIO 4. Käytetyt puuttumis- ja kurinpitokeinot tiedonkeruujaksolla.

Kasvatuskeskustelu on selkeästi yleisin puuttumiskeino, jota on käytetty tilanteiden selvittämiseen. Useampaan sellaiseen lomakkeeseen, jossa raportoidussa tapauksessa ei ole käytetty ollenkaan puuttumis- tai kurinpitokeinoja, on kirjoitettu, että tilanne on selvitetty opettajan ja oppilaiden välillä keskustelemalla. Yhtä tai useampaa puuttumis- tai kurinpitokeinoa on käytetty 15 tapauksessa, ja kuusi tapausta on kokonaan hoidettu muutoin. Muita käytettyjä tapoja on muun muassa välitön selvittely keskustelemalla, yhteydenotto vanhempiin ja mahdollisen tapaamisen sopiminen, seuraavan välitunnin sisällä viettäminen ja kuraattorille ohjaaminen. Nämä muut keinot esiintyvät myös sellaisissa tapauksissa, jossa on käytetty myös lain määrittelemiä puuttumis- ja kurinpitokeinoja.

¹¹⁵ Perusopetuslaki 7 luvun 35 a §, 36 §, 36 a–i §

Vain kolmessa tapauksessa on jälkiselvittelyyn osallistunut koulun henkilökunnan lisäksi muita viranomaisia, kuten sosiaalitoimi, terveydenhuolto tai poliisi. Ensimmäisessä tilanteessa Koulun A suuttunut oppilas on painanut voimakkaasti niskasta kiinni pitäen toisen oppilaan puupenkkiä vasten. Tässä tapauksessa paikalle on soitettu oppilaan vanhemmat ja tämän koulupäivä on keskeytetty. Lisäksi tapauksesta on tehty lastensuojeluilmoitus sosiaalitoimeen.

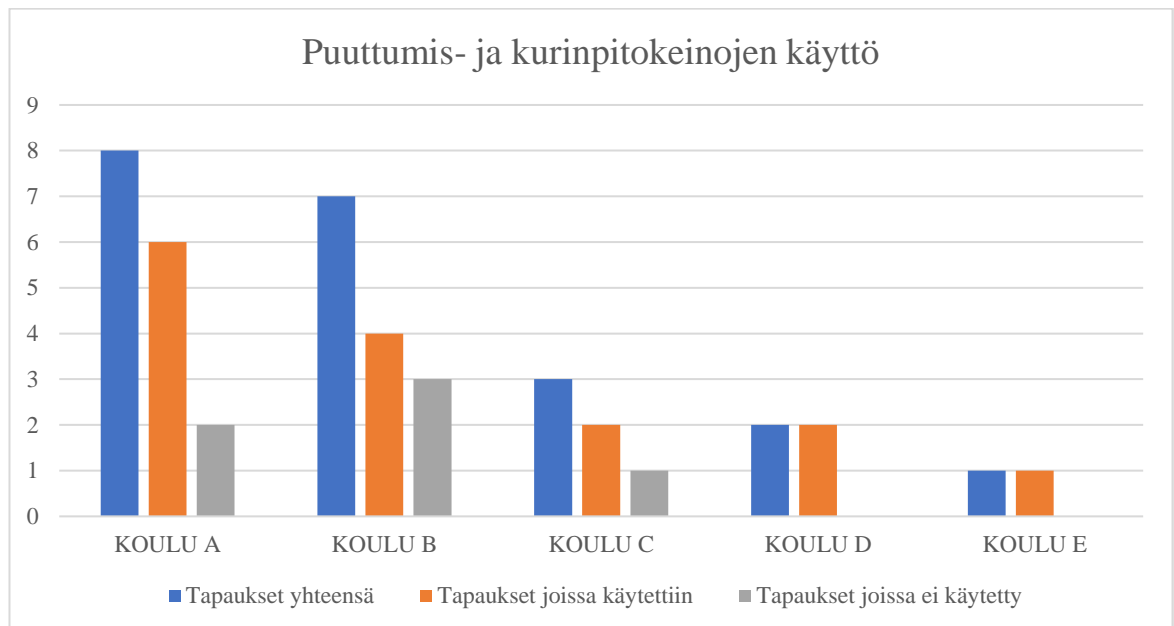
Toisessa tapauksessa Koulun C oppilas on kaatanut toisen oppilaan maahan ja potkaissut tätä pään alueelle. Välittömästi tämän jälkeen paikalle ehtinyt aikuinen on saanut tilanteen keskeytettyä. Tilanteen jälkeen oppilaat on ohjattu kuraattorille ja heille on pidetty kasvatust keskustelu. Lisäksi päähän potkaisseelle oppilaalle on määrätty jälki-istuntoa. Vammoja saanut oppilas on käynyt terveydenhoitajalla ja lääkärissä ja hänellä on todettu aivotärähdys.

Kolmannessa tapauksessa Koulun E oppilaat ovat tönineet ja haukkuneet toisiaan. Toinen oppilaista on lyönyt riidan päätteeksi toista nyrkillä kasvoihin. Oppilas on poistettu luokasta, tämän koulupäivä keskeytetty, ja hän on saanut kirjallisen varoituksen tapahtuneesta. Oppilaan vanhempiin on oltu yhteydessä ja tilanteen selvittämiseksi paikalle on soitettu poliisipartio. Iskun saanut oppilas on käynyt terveydenhoitajalla sekä lääkärillä.

Yhdessäkään tapauksessa koulu ei ole tehnyt rikosilmoitusta väkivaltilanteen takia. Epäselvää on, onko Koululle E saapunut poliisipartio tehnyt rikosilmoitusta tilanteesta. Tämän opinnäytteen tekijöille ei lomakkeelle asetettujen vaatimusten vuoksi selviä esimerkiksi osallisten oppilaiden ikä eikä siten myöskään se, onko tekijä ollut rikosoikeudellisessa vastuussa vai alle 15-vuotias. Ensihoitoa ei myöskään ole tarvittu yhdenkään väkivaltilanteen takia, eikä määräaikaista erottamista ole käytetty kurinpitokeinona.

Selkeitä koulukohtaisia eroja ei toimintatavoissa ole havaittavissa. Kasvatust keskustelu on yleisin toimintamalli tilanteiden selvittämiseen kaikissa kouluissa ja lisäksi tilanteita selvitetään välittömästi puhumalla. Myös oppilaiden vanhempiin ollaan usein yhteydessä. Käytetyt puuttumis- ja kurinpitokeinot sekä mahdolliset muille viranomaisille tehdyt ilmoitukset ovat tilanteen nähneen aikuisen käsityksen mukaan suhteutettu tilanteen

vakavuuteen. Alla olevassa kuviossa on verrattu koulujen puuttumis- ja kurinpitokeinojen käyttöä koulukohtaisesti verrattuna tilanteiden kokonaismäärään.

KUVIO 5. Puuttumis- ja kurinpitokeinojen käyttö tiedonkeruujaksolla.

Kuvio 5 kuvaa koulukohtaisesti, kuinka monessa tapauksessa on käytetty puuttumis- ja kurinpitokeinoja sekä kuinka monessa tapauksessa keinoja ei ole käytetty, vaan tilanne on hoidettu jollain muulla tavalla. Kouluissa D ja E kaikki tapaukset on käsitelty erilaisilla kurinpito- tai puuttumiskeinoilla, mutta kyseisissä kouluissa tapauksia on raportoitu vain yksi tai kaksi. Kouluissa A ja B on useampi tapaus hoidettu muilla keinoilla, mutta tapauksiakin on ollut useampia. Otannasta ilmenee, että jos tapauksia on useampia, pyritään ne myös käsittelemään nopeasti tapahtumapaikalla, eikä niihin välttämättä käytetä sen suurempia resursseja. Kuten yllä on mainittu, vakavammissa tapauksissa ei kuitenkaan ole havaittavissa resurssien käytön kaihtamista.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuskysymyksissämme haimme vastausta kysymykseen: kuinka paljon nuorten välistä tai nuorten tekemää väkivaltaa esiintyy Helsingin oppilaitoksissa. Tutkimusjaksomme aikana tutkimukseemme osallistuneista viidestä koulusta raportoitiin yhteensä 21 väkivaltatapausta.

Valitettavasti aiempaa tutkimustietoa kouluväkivallan määrästä on huomattavan vähän, kun taas väkivaltaan johtaneita syitä tai ennalta estämisen keinoja on tutkittu enemmän. Tästä syystä keräämäämme aineistoa ei pysty suoraan vertaamaan aiempaan tutkimusaineistoon väkivallan määrässä tapahtuneiden muutosten tutkimiseksi, sillä aiempaa tutkimusaineistoa ei ole. Onnistuimme kuitenkin löytämään muutaman julkaisun, jotka käsittelevät kouluväkivallan määrää, ja mikäli vertailemme lukumäärää näihin julkaisuihin, voimme huomata, etteivät tulokset ole juurikaan samankaltaisia.

Juha Salosen kirjoittamassa Vantaan Sanomien vuonna 2016 julkaistussa uutisessa kerrotaan, että Vantaan alueen opetushenkilöstö raportoi vuonna 2013 työsuojelulle 1118 väkivaltatilannetta. Tämä tarkoittaa keskimäärin lähes kuutta väkivaltatilannetta päivässä, tarkasteltaessa koko lukuvuoden 190 koulupäivää ja kaikkia Vantaan 42 suomenkielistä peruskoulua. Vuonna 2015 ilmoituksia tehtiin 609, joka tarkoittaa keskimäärin vähän yli kolmea väkivaltatilannetta päivässä.¹¹⁶ Ilmoitusten lukumäärästä on pääteltävissä, että väkivallan määrä olisi puolittunut kahdessa vuodessa. Kuten aiemmin on mainittu, Vantaan Sanomien uutisessa vaikuttaisi, että ilmoitukset ovat olleet työsuojelullisia ja koskeneet oppilaan opettajaan kohdistamaa väkivaltaa. Uutinen oletettavasti perustuu tarkastettuihin faktoihin eli opettajien Vantaalla tekemiin työsuojeluilmoituksiin. Omassa tutkimuksessamme otanta oli huomattavasti pienempi, eli vain viisi koulua Helsingin 80 suomenkielisestä peruskoulusta¹¹⁷, ja koulupäiviä oli tutkimusjaksolla vain 43. Väkivaltatilanteita osallistuneissa viidessä koulussa oli keskimääräisesti laskettuna keskimäärin vain joka toinen päivä. Koulukohtaiset erot olivat suuria. Koulussa A

---

¹¹⁶ Salonen 2016.

¹¹⁷ Avoindata.fi 2019

raportoitiin 9 väkivaltatilannetta, kun taas Koulussa E tilanteita oli vain yksi. Vantaan Sanomien kirjoitus ei erittele koulukohtaisia eroja.

Vantaan Perusopetuksen johtaja Ilkka Kalo arvioi ilmoitusten vähentyneen vuodesta 2013 vuoteen 2015, kun niiden tärkeyttä ei ole enää teroitettu opetushenkilöstölle¹¹⁸. Voimme olettaa Kalon tavoin, ettei kouluväkivallan määrä tosiasiallisesti ole laskenut lähes puoleen kyseisenä ajanjaksona. Uskomme saamiemme lukujen ja Vantaan lukujen eron selittyvän samankaltaisilla syillä, vaikka väkivalta kohdistui näissä tutkimuksissa eri tahoihin. Vantaan lukuja kerättiin vakiintuneella käytännöllä, ja ilmoituksenteon muistutuksella oli merkittävä vaikutus niihin. Oma tutkimuksemme suoritettiin lyhyemmässä ajassa, menetelmällä, jota ei kouluissa aiemmin ole käytetty eikä opetushenkilöstölle ole voinut siten kehittyä rutiinia käyttämämme kaltaiseen raportointiin. Tiedonkeruuvaiheessa oli havaittavissa, että rehtorin panoksella opetushenkilöstön muistuttelussa oli merkitystä kertyneen aineiston määrään ja siten myös tutkimustuloksiin.

Tutkimusjaksomme aikana raportoiduissa 21 tilanteessa oli osallisena yhteensä 50 oppilasta peruskoulujen 1.-9. luokilta. Kansallisen kouluterveyskyselyn 2017 mukaan 22,5 % 8. ja 9. luokan oppilaista oli lukuvuoden aikana osallisena koulukiusaamistilanteessa, jossa tekotapana oli lyöminen, potkiminen tai töniminen. Omaan otantaamme sisältyi yhteensä noin 3000 oppilastaa. Jos vain 50 heistä oli osallisena väkivaltatilanteeseen, tarkoittaisi se, että vain vähän yli 1,6 prosenttia oppilaista oli osallisena väkivaltatilanteessa. Tulokset eivät ole kuitenkaan suoraan verrattavissa, sillä kouluterveyskyselyn kohderyhmänä oli vain 8.- ja 9.-luokkalaiset nuoret, kun taas meidän tutkimuksessamme tarkastellaan koko peruskoulua eli 1.–9.-luokkalaisia oppilaita.

Pyrimme selvittämään myös, miten kouluväkivalta on tehty eli mitkä ovat sen tekotavat. Kuten aikaisemmassa luvussa kerroimme, osa tilanteista oli kahden oppilaan välisiä nopeastikin alkunsa saaneita väkivaltatilanteita, kun taas osa pidempään jatkunutta ärsyttämistä ja vihanpitoa, joka eskaloitui väkivaltatilanteeksi. Kuten Hamarus on väitöskirjassaan huomionnut¹¹⁹, yksittäisissä väkivaltatilanteissa ei välttämättä ole kyse koulukiusaamisesta, vaan purkautuvasta väkivaltaisesta aggressiosta. Hamarus lisää, että kiusaamisesta johtuva väkivalta kehittyy usein pitkään, ennen kuin se muuttuu fyysiseksi.

---

¹¹⁸ Salonen 2016

¹¹⁹ Hamarus 2006, 76–77

Olemme jakaneet väkivallan tekotavat kategorioihin. Kuten olemme luvussa 5 kuvanneet, tämän kaltaisessa luokittelussa on se ongelma, että yhdessä kategoriassa voi olla kaksi tekoa, joista toista pidetään kuitenkin merkittävästi vakavampana kuin toista. Raportoiduissa tapauksissa töniminen tai kaataminen oli yleisin tekotapa, toiseksi yleisimpänä oli lyöminen ja kolmantena potkiminen. Yksikään tilanne ei tapahtumakuvauksen perusteella vaikuttanut suunnitellulta, vaan kaikissa tilanteissa aggressio purkautui äkillisesti ja tilanne kärjistyi nopeasti, vaikka taustalla olisikin ollut pidempikestoista vihanpitoa. Vain kolmessa tapauksessa lyömiseen oli käytetty jotain välinettä.

Tutkimuskysymyksissämme haimme vastausta myös siihen, miten kouluissa on reagoitu tapauksiin ja tehdäänkö tilanteista ilmoitusta poliisille tai lastensuojeluun. Henna Inkeroinen on ”Opettaja oppilaan kiusaajana” Pro gradu –tutkielmassaan todennut haastattelujensa pohjalta, että nopea reagointi olisi yksi merkittävimmistä keinoista puuttuessa kiusaamiseen¹²⁰. Keskustelimme tutkimukseen valikoituneiden koulujen rehtoreiden kanssa tiedonkeruuvaiheessa. Keskusteluiden ja saamiemme aineistojen perusteella oli huomattavissa, että tähän tutkimukseen välittyneet tapaukset olivat lähes poikkeuksetta sellaisia, joihin opetushenkilöstö oli päässyt puuttumaan verekseltään. Vain yhdessä tapauksessa tieto väkivaltatilanteesta oli tullut jälkikäteen. Havaittavissa oli, että verekseltään havaituissa väkivaltatilanteissa myös niiden käsittely on ollut välitöntä. Johtopäätöksenä asiasta voidaan tehdä, että tilanteet tulevat opetushenkilöstön tietoon harvemmin takautuvasti ja että sellaiset väkivaltatilanteet, jotka tapahtuvat opetushenkilöstön valvonnan ulkopuolella, jäävät herkästi käsittelemättä.

Keräämiemme tiedonkeruulomakkeiden mukaan suuri osa kouluista on pitänyt väkivaltatilanteiden seurauksena kasvatustilanteita, joka onkin Perusopetuslain¹²¹ mukaan luokiteltu ensisijaiseksi koulujen puuttumiskeinoksi. Tämän lisäksi koulut ovat usein ottaneet yhteyttä huoltajiin kyseisissä tilanteissa ja järjestäneet tarvittaessa keskusteluja myös heidän kanssaan.

Yksi koulu on antanut kirjallisen varoituksen väkivaltatilanteen seurauksena. Eri tilanteista koitui seurauksiin vaikuttaa tietenkin käytetyn väkivallan laatu ja olosuhteet sekä

---

¹²⁰ Inkeroinen 2016, 49

¹²¹ Perusopetuslaki 7 luvun 35 a §

oppilaan historia moitittavien tapausten osalta. Kirjallinen varoitus on vakava puuttumisenkeino, jota ennen oppilasta ja tämän huoltajia tulee kuulla aiheeseen liittyen. Kirjallisen varoituksen jälkeen harkittavaksi kurinpitomenetelmäksi tulee määräaikainen erottaminen.

Perusopetuslain 36 i §:n mukaan perusopetuksen järjestäjän on seurattava kurinpitokeinojen käyttöä ja niiden kehitystä. Yritimme selvittää aikaisempien vuosien väkivaltatapausten määrää tutkimalla kurinpitokeinoihin kirjattuja syitä. Tiedustelimme asiaa Helsingin kaupungin oppilashuollosta, mutta saimme vastaukseksi, ettei tietoa kurinpitokeinojen käytöstä koota kaupunkitasoisesti, vaikka yksittäiset koulut voivat toki näin tehdä. Kaupungin mukaan se kuitenkin tiedetään, että kurinpitokeinojen käyttö väheni selvästi sen jälkeen, kun vaihtoehdoksi tuli kasvatustieteiden käyttäminen, ja että väkivaltaisuus on vain yksi kurinpitokeinojen mahdollisista syistä.

Rehtoreiden kanssa keskusteltaessa oli havaittavissa, että heillä on erilaisia tapoja hoitaa väkivaltatapauksia. Eräs rehtori kertoi soittavansa useasti poliisit paikalle, kun taas toiset luottavat tapausten selvittämiseen koulun, oppilaan ja tämän huoltajien välisesti, mahdollisesti ottamalla mukaan keskusteluun myös lastensuojelun. Yhtä aina sovellettavissa olevaa tapaa ei ole, ja tilanteet käsitellään aina tapauskohtaisesti, ja keskustelun lomassa oli huomattavissa, että rehtorien ensisijaiset keinot vaihtelevat koulusta toiseen. Keräämämme aineiston pohjalta oli havaittavissa, että tilanteen välitön selvittäminen puhumalla sekä kasvatustieteiden olivat kuitenkin selkeästi yleisin toimintamalli kaikissa kouluissa.

Keräämästämme aineistosta on pääteltävissä, että koulut siis pyrkivät useimmiten puuttumaan tilanteisiin ilman poliisia ja ratkaisemaan tilanteet koulun sisäisesti. Vain yhdessä tapauksessa poliisipartio kutsuttiin selvittämään tilannetta, vaikka osa muista raportoiduista tilanteista vaikutti melko vakaviltakin. Tilanteet voivat kuitenkin vaatia poliisia tai rikosilmoituksen tekemistä, jolloin poliisi rehtoreiden mukaan kutsutaan paikalle. Peruskoulua käyvistä oppilaista kuitenkin suurin osa on alle 15-vuotiaita, eivätkä he täten ole rikosoikeudellisessa vastuussa. Tämä ei kuitenkaan automaattisesti tarkoita, etteikö poliisilla olisi keinoja tilanteen selvittelyyn osallistumisessa, kuten Ankkuritoiminnan kautta. Alle 15 vuoden ikä ei myöskään poista vahingonkorvausvelvollisuutta. Yhdessä meille raportoidussa tapauksessa oppilaan omaisuutta oli vahingoittunut väkivaltatilanteessa, ja opettaja oli yhdessä vanhempien kanssa sopinut korvausvastuusta.

Hajonneesta omaisuudesta tai korvausvastuuseen liittyvistä seikoista ei erikseen haettu tietoa lomakkeella, joten asiasta ei voi tehdä luotettavia johtopäätöksiä. Korvausvastuuseen liittyviä asioita käsiteltiin vain yhdessä raportoidussa palautetussa lomakkeessa, eikä muissa lomakkeissa ollut merkintöjä hajonneesta omaisuudesta.

Koululla ja opetushenkilöstöllä on velvollisuus ilmoittaa lastensuojeluviranomaiselle sekä poliisille tietoonsa tulleesta lapseen kohdistuneesta rikoksesta, joka täyttää lievän pahoinpitelyn tai sitä vakavamman väkivaltarikoksen tunnusmerkistön tai on säädetty rangaistavaksi rikoslain seksuaalirikoksia käsittelevässä luvussa¹²². Kirjatuista 21 väkivaltatapauksesta lastensuojeluilmoitus oli tehty vain kahdessa tapauksessa, vaikka aineistoa käsitellessä vaikutti siltä, että väkivalta oli lievää vakavampaa useammassakin tapauksessa. Opetushenkilöstö tiedostaa ilmoitusvelvollisuutensa ja suhtautuu siihen vastuuntuntoisesti¹²³, mutta lisäkoulutus voisi olla paikallaan. Opetuksen järjestäjän tehtävä on huolehtia, että henkilöstölle käydään läpi seuraamuksien määrittämiseen liittyvät yleiset periaatteet. Seuraamuksien pitäisi olla lähtökohtaisesti yhdenmukaisia niin, että samankaltaisesta teosta seuraa samankaltainen seuraamus.

Väkivaltatilanteiden subjektiivisuus korostuukin myös tilanteiden jälkiselvittelyn näkökulmasta. Opetushenkilöstö ei ole saanut oikeustieteellistä koulutusta, ja rajanveto lievän ja perusmuotoisen pahoinpitelyn välillä voi tuottaa ongelmia. Opetushenkilöstö ei välttämättä ole edes nähnyt käytettyä väkivaltaa vaan havaitsee sen muuten tai tulee siitä tietoiseksi muuta kautta. Havaittavissa oli, että vakavammissa väkivaltatilanteissa lastensuojeluilmoitukset oli pääsääntöisesti tehty, mutta kynnys niiden ja rikosilmoitusten tekemiseen oli selkeästi korkea.

Savolainen ja Östervik ovat tutkineet opinnäytetyössään (2008) opetushenkilöstön suhtautumista lastensuojeluilmoituksiin ja niihin liittyvään ilmoitusvelvollisuuteen. Heidän haastattelemansa opettajat olivat kokeneet jopa suoranaista uhkailua oppilaiden vanhempien taholta tekemiensä lastensuojeluilmoitusten vuoksi, sillä virantoimituksessa tehty lastensuojeluilmoitus on tehtävä omalla nimellään.¹²⁴

---

¹²² Lastensuojelulaki 5 luvun 25 §

¹²³ Savolainen & Östervik 2008, 54

¹²⁴ Savolainen & Östervik 2008, 46, 47.

Tutkimusjakson aikana emme saaneet tietoomme yhtään tapausta, jossa opetushenkilöstö olisi tehnyt asiasta rikosilmoituksen. Ilmoitusvelvollisuus poliisille väkivaltarikoksien osalta muodostuu väkivallan täyttäessä pahoinpitelyn tunnusmerkistön, kun taas lastensuojeluun tulee ilmoittaa jo lievistä pahoinpitelystäkin. Yhdessä tapauksessa paikalle oli kutsuttu poliisipartio, jonka voidaan olettaa tehneen ilmoituksen asiasta.

Kevätlukukauden 2016 aikana Helsingissä on tehty 64 rikosilmoitusta väkivaltatapauksista, jotka ovat tapahtuneet kouluympäristössä¹²⁵, mutta lukuun saattaa sisältyä tekoja, jotka ovat tapahtuneet kouluympäristössä kouluajan ulkopuolella. Helsingissä on yhteensä 94 kaupungin ylläpitämää suomenkielistä tai muun kielistä peruskoulua¹²⁶. Suhteutettuna tämän tutkimuksen otannan kokoon ja tiedonkeruujakson pituuteen, on yksi tiedonkeruujaksolla kirjattu rikosilmoitus suhteessa kevätlukukauden 2016 tiedoista kerätyn rikosilmoitusmäärän kanssa. Vaikuttaisi kuitenkin siltä, että asiassa tarvitaan lisäkoulutusta, sillä monet kiusaamisen muodot täyttävät rikoksen tunnusmerkistön, ja se ei välttämättä ole kaikilla opettajilla tiedossa, tai heillä saattaa olla haasteita rajanvedon kanssa.

Kouluilla voi olla myös erilaisia toimintatapoja rikosilmoituksen kirjaamisen suhteen liittyen siihen, kuka ilmoituksen tekee. Koulu saattaa myös esimerkiksi asianomistajarikoksissa toimia vain opastavassa roolissa ja jättää ilmoituksen tekemiseen liittyvän harkinnan nuorelle ja tämän huoltajille¹²⁷. Mikäli asiassa on vireillä syyte, koulu ei saa jakaa rangaistusta tai jatkaa kurinpitomenettelyä asiassa, jottei oppilas saa samasta teosta kahta rangaistusta^{128, 129}. *Ne bis in idem* -oikeusperiaatteen mukaisesti ketään ei tule rangaista samasta teosta kahdesti. Aloitettu esitutkinta ei ole esteenä kurinpidolle, mutta rehtoreiden kanssa käymiemme keskustelujen pohjalta voimme huomata käytännöissä eroavaisuuksia. Edellä mainitut syytteeseen ja esitutkintaan liittyvät seikat koskevat yli 15-vuotiaita oppilaita, jotka ovat rikosoikeudellisessa vastuussa.

Rehtoreiden mukaan lukuvuoden 2018–2019 aikana on tehty suuri työ taistelussa koulukiusaamista ja -väkivaltaa vastaan. Koulujen omat toimet ovat tuottaneet tulosta, mutta moni rehtori kertoi myös, että koulupoliisit ovat olleet suuri apu, ja he antoivat suurta kiitosta

---

¹²⁵ Ristolainen 2017, 13

¹²⁶ Avoindata.fi 2019

¹²⁷ Keikkala 2018, 30

¹²⁸ Perusopetuslaki 36 c § (13.6.2003/477)

¹²⁹ Keikkala 2018, 32

Helsingin ennalta estävälle toiminnolle. Muutama rehtori sanoi, että heidän kouluissaan tilanne oli rauhoittunut kevättä kohti ja että väkivaltatilanteita oli ollut syksyllä ja talvella huomattavasti useammin. Kyseisten rehtorien arvion mukaan vuodenaika vaikuttaa myös siten, että syyslukukauden alussa oppilaat eivät välttämättä tunne toisiaan vielä yhtä hyvin, ja siksi ryhmädynamiikan muodostumisen yhteydessä voi syntyä väärinkäsityksien kautta kärjistyneitä tilanteita. Tällaiset tilanteet voisivat koskea esimerkiksi nivelvaiheita, eli koulun aloittamista tai yläkoulun puolelle siirtymistä. Tästä syystä on tärkeää, että kouluissa keskitytään myös ryhmäytymiseen näiden siirtymien yhteydessä.

Yhteenvetona voitaisiin todeta, että kouluväkivalta koskettaa ilmiönä sekä oppilaita että opettajia laajasti, ja siihen puuttumiseksi sekä toimintatapojen kehittämiseksi väkivallan systemaattinen tilastointi ja tarkempi tutkiminen olisi tarpeen. Väkivaltatilanteiden olosuhteet sekä käytetyn väkivallan laatu ja vakavuus vaihtelevat, mutta tilanteet vaikuttavat poikkeuksetta olevan spontaaneja aggression purkauksia, eikä niissä näytä olevan suunnitelmallisuutta.

Väkivaltatilanteiden sattuesssa opetushenkilöstö tiedostaa käytössään olevat keinot ja niihin liittyvän sääntelyn sekä käyttää niitä tilanteiden käsittelemiseen. Tilanteisiin puututaan välittömästi ja toimenpiteet ovat suhteessa tilanteen vakavuuteen nähden. Ilmoitusvelvollisuuteen lastensuojelun ja poliisin suuntaan suhtaudutaan vastuuntuntoisesti, mutta kynnyks voidaan mieltää korkeammaksi kuin sen todellisuudessa tulisi olla. Tässä asiassa lisäkoulutus voisi olla paikallaan. Tehokas kouluväkivallan kitkeminen ei ole vain koulujen asia: se vaatii useiden viranomaisten yhteistyötä.

7 TUTKIMUKSEN ARVIOINTI JA JATKOTUTKIMUKSET

7.1 Haasteet

Ennen tutkimuksen aloittamista pyrimme ennakoimaan kohdat, joissa voisimme törmätä haasteisiin. Aloitimme valmistelut hyvissä ajoin, jotta tiedonkeruujakso saataisiin suoritettua ennen koulujen kesälomia eikä sitä jouduttaisi lyhentämään. Tiesimme, että tutkimuslupaprosessi voisi kestää kauan, ja esimerkiksi tekemämme raportointilomake muuttui sen aikana useasti.

Ennakoimme, että koulujen mukaan saamisessa saattaisimme törmätä ongelmiin. Aihe saattaisi olla arka tai työmäärä lukuvuoden päättymisen kynnyksellä sellainen, ettei lisätyötä tuottava tutkimus onnistuisi. Huomasimme, että lähettämämme sähköpostit jäivät herkästi yhdeksi muiden joukossa, joten puhelimitse käyty keskustelu rehtorin kanssa oliärkevin lähestymistapa koulujen mukaan saamisessa. Koulujen määrä jäi pienemmäksi kuin olimme toivoneet, varsinkin kun aineistoa ei saatu kaikista niistä kouluista, jotka olivat luvanneet osallistua tutkimukseen.

Yhdeksi suurimmaksi haasteeksi tutkimukseen liittyen koimme sen, ettemme pystyneet itse valvomaan, millaisissa tapauksissa lomaketta täytettäisiin tai täytettäisiinkö sitä ollenkaan. Tutkimuksen luotettavuuden kannalta oli tärkeää, että lomake täytettäisiin kaikissa tilanteissa ja että rajanveto sen välillä, täytetäänkö lomaketta vai ei, olisi kaikissa kouluissa mahdollisimman yhteneväinen. Vaarana oli, että tutkimuksen tulos vääristyisi, mikäli lomakkeita täytettäisiin korkealla kynnyksellä tai erilaisin kriteerein. Tällainen tilanne voisi tulla kyseeseen esimerkiksi sellaisissa kouluissa, joissa lievempi oppilaiden välinen käsikähmä on toistuvaa ja päivittäistä. Pyrimme minimoimaan koulujen anonymisomisella sen, että kenellekään ei tulisi tarve vaikuttaa tutkimustulokseen väkivallan määrän osalta.

Keräämiimme lomakkeisiin on jätetty ylimääräisenä kommenttina lisätietokenttään muun muassa se, että työnkuvan kiireyden vuoksi vain murto-osa väkivaltatapauksista tulee raportoitua. Tämän kaltainen tilanne on voinut aiheuttaa tutkimuksessa sen ongelman, että lomakkeen näytön kynnyks on noussut liian korkeaksi yksittäisten opettajien kohdalla. Tuloksia kokonaisuutena tarkastellessa ei ole huomattavissa, että yksittäisestä koulusta olisi

raportoitu vain selkeästi vakavampia tilanteita kuin toisesta, joten ilmiön voidaan olettaa vaikuttaneen vain yksittäisiin opettajiin eikä niinkään koulutasolla.

Tutkimusaineiston keruuvaiheessa totesimme, että lomakkeiden täytössä oli ollut haasteita. Kolmelta koululta ei aineistoa saatu ollenkaan, vaikka näissäkin kouluissa oli väkivaltaa rehtorien mukaan esiintynyt. Myös ohjeistuksen ja rajanvedon kanssa oli ollut eriäviä käytäntöjä, ja tulimme tietoiseksi muun muassa tapauksesta, jossa juuri verekseltään tapahtumassa ollut väkivallanteko oli saatu estettyä aikuisten toimesta. Tällaisesta tapauksesta ei kuitenkaan löytynyt täytettyä lomaketta. Yhtä rehtoria lukuun ottamatta kaikki rehtorit arvioivat, että väkivallatilanteita oli ollut enemmän kuin täytettyjä lomakkeita. Myös sellaisia, jotka tulivat koulun tietoon. Suuren osan kouluväkivallasta ollessa piilorikollisuutta, joka ei tule koulunkaan tietoon, on mahdoton arvioida, kuinka suurta osaa väkivallan todellisesta kokonaismäärästä tutkimuksemme kuvaa.

7.2 Reliabiliteetti ja validius

Havaittavissa on, että rehtorin panoksella henkilökuntansa muistuttelussa on ollut selkeä merkitys kerätyn aineiston määrään. Koemme tämän suurimmaksi haasteeksi tutkimuksemme reliabiliteetin kannalta. Koulujen A ja B rehtorit kertoivat aktiivisesti muistutelleensa henkilökuntaansa, ja näistä kouluista raportoitiin eniten tapauksia. Kolmesta koulusta ei saatu kerättyä tietoa ollenkaan, ja näistä kouluista oli havaittavissa, että rehtorin aktiivista muistuttelua ei joko ollut tai se oli inhimillisistä syistä päässyt unohtumaan.

Ajallinen reliabiliteetti tarkoittaa tulosten pysyvyyttä eri aikoina¹³⁰. Tutkimuksemme osalta ajallista reliabiliteettia on vaikea arvioida. Koulujen rehtorit arvioivat, että se missä kohtaa lukuvuotta opiskellaan, vaikuttaa väkivallan määrään siten, että syksyllä väkivallatilanteita on enemmän kuin keväällä. Keikkalan opinnäytetyössään haastattelemat opetushenkilöstöön kuuluvat luonnehtivat pitkien työskentelyjaksojen jälkeiset, ennen lomaa sijoittuvat ajankohdat haastavimmiksi niin syksyllä kuin keväälläkin¹³¹. Mielipiteet aiheesta siis vaihtelevat. Oma tutkimuksemme sijoittui juuri tällaiseen ajankohtaan: kevätlukukauden kahteen viimeiseen kuukauteen. Tiedossamme ei ole, että tutkimusjakson aikana olisi

---

¹³⁰ KvaliMOTV, 3.3.2

¹³¹ Keikkala 2018, 26

tapahtunut jotain poikkeuksellista tai jotain ajankohtaan liittyvää muutosta, millä olisi suoranaista vaikutusta tutkimustuloksiin.

Tutkimuksen validiteetilla tarkoitetaan sen pätevyyttä eli sen kykyä mitata juuri sitä, mitä sen on tarkoitus mitata. Validiteettiin voi vaikuttaa myös epäonnistunut tai vino otanta, mittauksen ajankohta tai virheellinen tutkimusasetelma.¹³² Tutkimuksemme validiteettia arvioitaessa arvioisimme, että tekemällämme tiedonkeruulomakkeella olemme saaneet kerättyä tutkimuskysymyksiimme vastaavaa tietoa. Ulkoista validiteettia arvioitaessa on todettava, että otanta on jäänyt toivomaamme pienemmäksi ja että se ei välttämättä kuvaa tarkasti koko Helsingin peruskoulujen tilannetta. Helsingin kaupungin ylläpitämiä peruskouluja on 94, joissa opiskelee yli 40 000 oppilasta. Otantamme viisi koulua ja 3000 oppilasta on kokonaisuutta tarkasteltaessa pieni. Tutkimukseen osallistui onneksi sijainniltaan ja kooltaan erilaisia kouluja sosioekonomisesti erilaisilta alueilta. Otanta ei siis välttämättä ole vino perusjoukkoon nähden, vaikka edustaakin vain pientä osaa siitä.

Tutkimuksemme validiteettiin vaikuttaa oleellisesti se, että keräämämme aineisto jäi pieneksi ja vastauskriteerit niissäkin kouluissa, joista saimme vastauslomakkeita, vaihtelivat. Tutkimus onkin lähinnä kuvaileva. Aineisto ei sinänsä onnistuneesta otantamenetelmästä huolimatta antanut mahdollisuutta tilastollisten johtopäätösten tekemiseen, jotta olisimme voineet luotettavasti päätellä, kuinka hyvin otoksen tulokset pätevät perusjoukossa.

7.3 Tutkimuksen kehittämisehdotukset

Tutkimus on toistettavissa uudelleen. Tutkimuksen toistajan olisi kuitenkin hyvä varata huomattavasti enemmän aikaa koulujen mukaan saamisen juuri siitä syystä, että otannan jäädessä pieneksi tutkijoilla olisi aikaa saada lisäkouluja. Tärkeää olisi myös varmistaa, että tutkimukseen osallistuvat koulut todella sitoutuisivat tiedonkeruuseen eikä tämän tutkimuksen kaltaisia yllätyksiä tulisi tiedonkeruun loppuvaiheessa. Aktiivinen seuranta tutkimusjakson aikana voisi myös osaltaan parantaa koulujen aktiivista osallistumista. Mikäli tutkimukseen saataisiin mukaan esimerkiksi kaupunki, Opetushallitus tai muu

---

¹³² KvantiMOTV, mittarin luotettavuus.

kehittämis- tai johtovirasto, uskomme, että koulujen panos myös syvenisi. Myös tutkimusajanjaksoa voitaisiin pidentää kattamaan esimerkiksi koko lukukauden tai lukuvuoden.

Tuloksien luotettavuuden kannalta on tärkeä ohjeistaa tarkasti lomakkeiden täyttöön liittyvät käytänteet. Tehokkainta tutkimustulosten luotettavuuden kannalta olisi opastaa lomakkeiden täyttö koko henkilökunnalle paikan päällä. Tutkimuslupaprosessin aikana muovatessamme tiedonkeruulomaketta esiintyi ajatus vapaiden kenttien poistamisesta, koska niihin voisi kirjoittaa vahingossa yksilöiviä tietoja. Tämänkaltaisella toimenpiteellä olisi murskaava vaikutus tutkimukselle, sillä väkivallan monimuotoisuutta ja olosuhteita on mahdotonta luoda rasti ruutuun -kohdiksi. Lomake itsessään voisi olla typistettävissä, ja sen täyttämisen työtaakkaa voisi keventää entisestään saattamalla se esimerkiksi kokonaan sähköiseen muotoon. Lisäksi siihen voitaisiin lisätä korvausvastuuasioita selvittävä kohta.

7.4 Jatkotutkimukset ja yleiset kehittämissuhteet

Tärkeimpänä kehityssuhteena tämän tutkimuksen pohjalta on, että sisäministeriön sisäisen turvallisuuden ohjelmassa kuvattu valtakunnallinen tilastointitapa olisi saatava käyttöön. Opetushenkilöstöä kuunneltuamme järkevintä olisi, että se sijoitettaisiin jo olemassa olevien järjestelmien yhteyteen, kuten työsuojelullisten järjestelmien yhteyteen. Toisena vaihtoehtona voisi olla oppilashuoltojärjestelmien kautta tapahtuva tiedonkeruu, joihin opettajat tekevät jo nyt aktiivisesti merkintöjä mutta joiden tiedot eivät ole saamiemme tietojen mukaan tällä hetkellä kuitenkaan tilastointikelpoisia. Opetushenkilöstön osallistuminen tilastointijärjestelmän luontiin jo suunnitteluvaiheessa olisi tärkeää, jotta siitä saataisiin mahdollisimman sujuva ja helppokäyttöinen eikä raportointi muodostuisi työtaakaksi. Tilastointijärjestelmän kautta saataisiin luotettavaa tietoa kouluväkivallan määrästä ja laadusta, ja saadun tiedon avulla pystyttäisiin kehittämään entisestään sen ennaltaehkäisemiseen sekä käsittelemiseen liittyvää ohjeistusta, koulutusta ja toimintatapoja. Edellä mainitun kaltainen tilastointijärjestelmä poistaisi tämänkaltaisten tutkimusten tarpeen, sillä tieto olisi sen avulla helposti kerättävissä ja käsiteltävissä.

LÄHTEET

Apulaisoikeuskanslerin ratkaisu EKV/427/1/2011, 2012: Peruskoulun valvonta- ja kurinpitovallan ulottuvuudesta ja sisällöstä. Julkaistu 16.8.2012. Luettavissa: <https://www.finlex.fi/fi/viranomaiset/foka/2012/20121858>. Luettu 2.9.2019.

Avoindata.fi 2019: Helsingin perus- ja 2. asteen opetuksen oppilasmäärät kouluittain. Julkaistu 23.04.2019. Luettavissa: <https://www.avoindata.fi/data/fi/dataset/helsingin-perus-ja-2-asteen-opetuksen-oppilasmaarat-kouluittain>. Luettu 19.8.2019.

Educator's School Safety Network 2018: Violent threats and incidents in schools: An analysis of the 2017-2018 school year. Luettavissa: https://static1.squarespace.com/static/55674542e4b074aad07152ba/t/5b685da703ce64d6290738f5/1533566404851/www.eSchoolSafety.org_Violent+threats+and+incidents+in+schools+report+2017-2018.pdf. Luettu 15.8.2019.

Ellonen, Noora & Kääriäinen, Juha & Salmi, Venla & Sariola, Heikki 2008: Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset. Poliisiammattikorkeakoulu & Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Haanpää, Sanna 2014: Opettajan oikeudet ja velvollisuudet ajankohtaisia teemoja ja oikeuskäytäntöä. OAJ Varsinais-Suomi. YSI Turku. Luettavissa: http://oajvs.fi/sites/default/files/materiaalit/opettajan_oikeudet_ja_velvollisuudet.pdf. Luettu 2.9.2019.

Hamarus, Päivi 2006: Koulukiusaaminen ilmiönä – Yläkoulun oppilaiden kokemuksia kiusaamisesta. Jyväskylän yliopisto. Luettavissa: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/13307/9513926966.pdf?se>

Heikkilä, Tarja 2014: Tilastollinen tutkimus. 9. uud. p. Edita Publishing Oy, Helsinki.

Heikkilä, Tarja 2014: Tilastollinen tutkimus 9. uud. p. Edita Publishing Oy, Helsinki. Verkkomateriaali. Luettavissa: <http://tilastollinentutkimus.fi/1.TUTKIMUSTUKI/KvantitatiivinenTutkimus.pdf>. Luettu 13.8.2019.

Inkeroinen, Henna 2016: Opettaja oppilaan kiusaajana – kuraattorien, terveydenhoitajien ja vanhempien näkökulma. Lapin yliopisto. Kasvatustieteen tiedekunta. Pro gradu -tutkielma. Luettavissa: <https://lauda.ulapland.fi/handle/10024/62356>

Kauhajoen koulusurmien tutkintalautakunta 2010: Kauhajoen koulusurmat 23.9.2008 Tutkintalautakunnanraportti, oikeusministeriö, Selvityksiä ja ohjeita.

Keikkala, Viivi 2018: Kouluväkivaltatapausten selvittämisen toimintamallit yläkouluissa. Poliisiammattikorkeakoulu, AMK-opinnäytetyö. Luettavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2018060512610>

KiVa Koulu -verkkosivuston etusivu. Luettavissa:
<http://www.kivakoulu.fi/>. Luettu 18.8.2019.

KvantiMOTV. Kvantitatiivisten menetelmien tietovaranto. Luettavissa:
<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/intro.html> Luettu: 28.8.2019.

KvaliMOTV. Menetelmäopetuksen tietovaranto, kvalitatiiviset tutkimusmenetelmät. Luettavissa: <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/index.html> Luettu: 28.8.2019.

Langman, Peter 2009: Why kids kill: Inside the minds of school shooters. Luettavissa:
https://books.google.fi/books/about/Why_Kids_Kill.html?id=UUTtO5P6DncC&redir_esc=y. Luettu 14.8.2019.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2017: Mitä kiusaaminen on? Verkkosivu. Julkaistu 4.8.2017. Luettavissa:
<https://www.mll.fi/ammattilaisille/kouluille-ja-oppilaitoksille/kiusaamisen-ehkaiseminen/mita-kiusaaminen-on/>. Luettu 6.9.2016.

Moilanen, Tanja & Airaksinen, Matti & Kangasniemi, Mari 2019: Ankkuritoiminnan käsikirja. Moniammatillinen yhteistyö nuorten hyvinvoinnin edistämiseen ja rikosten ennaltaehkäisemiseen. Sisäministeriön julkaisuja 2019:16. Helsinki. Luettavissa:
[http://urn.fi/URN:ISBN 978-952-324-256-2](http://urn.fi/URN:ISBN%20978-952-324-256-2)

Munukka, Jouni & Kurki, Riikka 2019: Ylistettyä Kiva koulu -ohjelmaa käytetään jopa vahingollisella tavalla: ”Jättää aikamoisia traumoja kiusatulle”. Yle. Sähköinen julkaisu. Julkaistu 9.1.2019. Luettavissa:
<https://yle.fi/aihe/artikkeli/2019/01/09/ylistettya-kiva-koulu-ohjelmaa-kaytetaan-jopa-vahingollisella-tavalla-jattaa>. Luettu 18.8.2019.

Mäki-Tikkala, Anna-Liisa 2011: Opettajan rooli kiusaajana. Itä-Suomen yliopisto, Filosofinen tiedekunta, kasvatustieteiden ja psykologian osasto. Pro gradu -tutkielma. Luettavissa:
http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20110102/urn_nbn_fi_uef-20110102.pdf

Niinistö, Meeri 2019: "Sieltä tullaan nyrkin kanssa, että sinähän et minua määrää" – näin opettajia lyödään ja kiusataan kouluissa. Yle. Sähköinen julkaisu. Julkaistu 16.8.2019. Luettavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-10915518>. Luettu 9.9.2019.

Oikeuslaitos 2019: Nuori rikoksentekijä Verkkosivu. Julkaistu 10.7.2019. Luettavissa:
<https://oikeus.fi/tuomioistuimet/karajaoikeudet/fi/index/rikosasiat/nuoririkoksentekija.html> Luettu 7.8.2019.

Oikeusministeriö 2009: Jokelan koulusurmat 7.11.2007 - Tutkintalautakunnan raportti. Oikeusministeriön julkaisuja 2009:2. Helsinki 26.2.2009.

Opetushallitus: Kurinpitokeinot ja turvaamistoimenpiteet perusopetuksessa. Verkkosivu. Luettavissa:
https://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/koululainsaadannon_soveltaminen/kurinpitokeinot_ja_turvaamistoimenpiteet_perusopetuksessa. Luettu 27.5.2019.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018: Oppimisyhteisöjen turvallisuuskulttuuria edistävä toimenpideohjelma. Verkkosivu, tiedote. Julkaistu 12.10.2018. Luettavissa: https://minedu.fi/artikkeli/-/asset_publisher/opetus-ja-kulttuuriministerio-vahvistaa-koulujen-paivakotien-ja-oppilaitosten-turvallisuutta. Luettu 7.9.2019.

Pitofsky, Marina 2018: 'No easy answers:' School violence skyrockets across USA, report finds. USA Today. Sähköinen julkaisu. Julkaistu 16.8.2018. Luettavissa: <https://eu.usatoday.com/story/news/2018/08/14/school-violence-us-schools/987901002/>. Luettu 14.8.2019.

Poliisi: Ennalta estävä poliisitoiminta Helsingissä. Verkkosivu. Luettavissa: <https://www.poliisi.fi/helsinki/ennaltaestava>. Luettu 3.6.2019.

Poliisi: Hämeen poliisilaitoksen Ankkuritiimit. Verkkosivu. Luettavissa: <https://www.poliisi.fi/hame/ankkuri>. Luettu 14.8.2019.

Rautio, Marjatta 2019: ”Tilasto: Syrjäytyneiden nuorten määrä on laskenut, syrjäytyneitä silti yhä 60 000 – ministeri pitää tärkeänä ”yhden luukun” palveluita”. Yle, verkkoartikkeli. Julkaistu 19.2.2019. Luettavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-10652582>. Luettu 29.8.2019.

Rikoksantorjuntaneuvosto 2017: KiVa Koulu. Verkkosivu. Julkaistu 25.10.2017. Luettavissa: <https://rikoksantorjunta.fi/kiva-koulu>. Luettu 18.8.2019.

Ristolainen, Noora 2017: Koulukiusaamisen yleisin tekotapa viranomaisten näkökulmasta, 14. Poliisiammattikorkeakoulu, AMK-opinnäytetyö. Luettavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/134183/ON_Ristolainen.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Räisänen, Essi-Liisa 2013: Kun opettaja kiusaa. Lapin yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Pro gradu -tutkielma. Luettavissa: <https://lauda.ulapland.fi/handle/10024/59787>

Salmivalli, Christina & Poskiparta, Elisa 2018: OSA 1: Avain KiVaan kouluun. Luettavissa: http://www.kivakoulu.fi/assets/files/kiva_koulu_opettajanopas_avain_kivaan_kouluun_fi_2018.pdf

Salonen, Juha 2016: Kouluväkivallasta tullut arkipäivää Vantaalla – oppilaat purevat, raapivat ja uhkailevat. Vantaan Sanomat. Sähköinen julkaisu. Julkaistu 23.10.2016. Luettavissa: <https://www.vantaansanomat.fi/artikkeli/446684-kouluvakivallasta-tullut-arkipaivaa-vantaalla-oppilaat-purevat-raapivat-ja>. Luettu 22.7.2019.

Savolainen, Laura & Östervik, Heidi 2008: "Ei se mikään kauhian helppo asia ole": opettajien näkemyksiä lastensuojeluilmoituksen tekemisestä. Satakunnan ammattikorkeakoulu, opinnäytetyö. Luettavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-200807022818>

Sisäasiainministeriö 2012: Turvallisempi huomoinen - Sisäisen turvallisuuden ohjelma. Sisäasiainministeriön julkaisusarja 26/2012. Helsinki. Luettavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-491-761-2>

Sisäministeriö 2014: Teoilla tuloksiin - Sisäisen turvallisuuden ohjelman tulokset. Sisäasiainministeriön julkaisu 32/2014. Helsinki. Luettavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-324-001-8>

Sisäministeriö 2017: Hyvä elämä – Turvallinen arki - Valtioneuvoston periaatepäätös sisäisen turvallisuuden strategiasta 5.10.2017. Sisäministeriön julkaisu 15/2017. Helsinki. Luettavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-324-138-1>

Sisäministeriö 2019: ENSKA - Poliisin ennalta estävän työn strategia 2019-2023. Sisäinen turvallisuus. Sisäministeriön julkaisu 2019:3. Helsinki. Luettavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-324-242-5>

Suomen mielenterveys ry: Nuorten syrjäytymisen taustalla useita tekijöitä. Julkaistu 5.11.2015. Luettavissa: <https://mieli.fi/fi/nuorten-syrj%C3%A4ytymisen-taustalla-useita-tekij%C3%B6it%C3%A4>. Luettu 28.8.2019.

Tampereen kaupunki, Hyvinvointipalvelut, perusopetus, ohje. Luettavissa: <https://jhl578.jhlyhdistys.fi/@Bin/232931/Kiinnipit%C3%A4minen+19+11.doc>. Luettu 28.8.2019.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos: Kansallisen kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006–2017. Verkkosivu. Luettavissa: https://sampo.thl.fi/pivot/prod/fi/ktk/ktk1trend/summary_trendit. Luettu 12.6.2019.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2017: Kansallinen kouluterveyskysely: Perusopetus 8. ja 9. luokka. Verkkosivu. Luettavissa: https://sampo.thl.fi/pivot/prod/fi/ktk/ktk1/summary_perustulokset?alue_0=87869&mittarit_0=200138&mittarit_1=187196&mittarit_2=199373&vuosi_2017_0=v2017. Luettu 12.6.2019.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018: Sukupuoli koulun arjessa - Koulukiusaaminen ja -väkivalta. Verkkosivu. Luettavissa: <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/koulutus/sukupuoli-koulun-arjessa>. Luettu 28.7.2019.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019: Nuorten syrjäytyminen. Verkkosivu. Päivitetty 6.5.2019. Luettavissa: https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/nuorten-syrjaytyminen. Luettu 28.8.2019.

Tieteen termipankki 2019: Kasvatustieteet: opetuksen järjestäjä. Julkaistu 15.08.2019. Luettavissa: http://tieteentermipankki.fi/wiki/Kasvatustieteet:opetuksen_j%C3%A4rjest%C3%A4j%C3%A4. Luettu 2.8.2019.

Tilastokeskus 2018: Koulutuksen järjestäjät ja oppilaitokset 2008-2017. Luettavissa: https://www.stat.fi/til/kjarj/2017/kjarj_2017_2018-02-13_tie_001_fi.html. Luettu 15.7.2019.

Turun yliopisto: Kiusaaminen rikoksena. Verkkosivu. Videohaastattelu.

Katsottavissa:

<https://echo360.org.uk/media/6d05d25d-1d18-4f8e-a348-4f1e882a80d9/public>. Katsottu 18.8.2019.

UNICEF 2014: Hidden in Plain Sight: A statistical analysis of violence against children.

Verkkosivu. Luettavissa:

https://www.unicef.org/publications/index_74865.html. Luettu 12.6.2019.

UNESCO 2017: School violence and bullying – Global status report 2017. Verkkosivu.

Luettavissa:

<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000246970>. Luettu 12.6.2019.

United States Secret Service and United States Department of Education 2004: The Final Report and Findings of the Safe School Initiative. Washington D.C. Luettavissa:

<https://www2.ed.gov/admins/lead/safety/preventingattacksreport.pdf>. Luettu 25.8.2019

Vainik, Anne-Lie & Kassman, Anders 2018: Police-reported school violence among children below the age of criminal responsibility in Sweden – signs of increased sensitivity and segregation?, Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention, 19:1. Luettavissa: <https://doi.org/10.1080/14043858.2017.1393875>. Luettu 25.8.2019.

Valli, Raine 2015: Johdatus tilastolliseen tutkimukseen. 2. painos. PS-kustannus, Jyväskylä.

Valtioneuvosto 2019, Pääministeri Antti Rinteen hallituksen ohjelma 6.6.2019: Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. Valtioneuvoston julkaisuja 2019:23. Helsinki. Luettavissa:

http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161662/Osallistava_ja_osaava_Suomi_2019_WEB.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu 6.9.2019.

World Health Organization: Social determinants of health, Social exclusion. Verkkosivut. Luettavissa:

https://www.who.int/social_determinants/themes/socialexclusion/en/. Luettu 31.8.2019.

Lomake väkivaltatapauksen raportointiin			
Ohje: EI HENKILÖTIETOJA!			
Täyttävä koulu:			
Päivämäärä			
Käytetty väkivalta <i>Jos väkivalta ei ollut yksiselitteistä, selvennäthän asiaa viereiseen tilaan!</i>	Potkiminen		Raapiminen
	Töniminen		Pureminen
	Painiminen		Lyöminen avokämmenellä
	Lyöminen nyrkillä		
	Muu, mikä?		
Osallisten lukumäärä ja sukupuolet		Tyttöjä	Poikia
Väkivalta kohdistui	Toiseen oppilaaseen	Oppilas vahingoittanut itseään	
Tapahtumakuvaus			
<i>Oliko tapahtuma fyysistä väkivaltaa vai uhkaamista. Oliko väkivaltaa tai uhkailua kohdistaneita henkilöitä useampia?</i> <i>Oliko väkivallalla tai uhkailulla useampia uhreja?</i> <i>Kauanko tapahtuma kesti?</i> <i>Mistä tilanne johtui?</i> <i>Mitä tapahtui tai on tapahtunut ennen sitä?</i> Viittaa oppilaisiin vain A, B, C jne! Ei nimillä tai yksilöivillä tiedoilla! <i>Jatka tarvittaessa lomakkeen loppuun!</i>			

Koulussa tehdyt toimenpiteet			
Seuraamukset Toimenpiteet		Luokasta poistaminen	Kasvatuskeskustelu
		Koulupäivän keskeyttäminen	Jälki-istunto
		Kirjallinen varoitus	Määräaikaan erottaminen
Muut koulun tapauksen takia tekemät toimenpiteet			
<i>Esim. kiinnipito, kuraattorille tai jollekin muulle ohjaaminen yms.</i>			
Tapauksen johdosta on			
	Kutsuttu poliisit paikalle	Tehty rikosilmoitus	
	Tehty lastensuojeluilmoitus	Kutsuttu ensihoito paikalle	
	Käyty terveydenhoitajalla	Käyty lääkärissä	
Tehty muuta, mitä?			
Syntyikö tapauksessa vammoja? Jos syntyi, niin mitä ja kenelle/keille?			
Lisätietoja (Lilitä tarvittaessa erillinen sivu)			

Katso myös toinen sivu!

LIITE 2. Saatekirje kouluille.

Hei ja kiitos kun lähditte mukaan tutkimukseemme!

Tähän sähköpostiviestiin olen koonnut tarvittavaa tietoa, sekä ohjeita tutkimuksen loppuun saattamiseksi.

Tutkimusajanjakso on 1.4.–1.6. Tarkoituksena on, että kaikista oppilaan tekemästä, toiseen oppilaaseen tai oppilaaseen itseensä kohdistuvasta väkivallasta täytettäisiin ohessa oleva lomake. Lomakkeen voi täyttää kuka tahansa henkilökuntaan kuuluva tapaukseen osallistunut aikuinen ja koulu voi itse päättää, keskitetäänkö lappujen täyttö yhdelle henkilölle vai valitaanko täyttäjät tapauskohtaisesti.

HUOM! Aikaisemmassa sähköpostissa ollut lomake on päivitetty, käytättehän vain tätä!

Tutkimuksen ulkopuolelle rajataan oppilaan tekemä väkivalta, mikäli se kohdistuu koulun henkilökuntaan. Näistä tapauksista tallentuu jo luotettavaa dataa esim. poikkeamailmoitusten muodossa.

Väkivallalla tässä tutkimuksessa tarkoitetaan fyysistä väkivaltaa, eikä esimerkiksi henkistä tai muunlaista väkivaltaa. Lomaketta ei myöskään ole tarkoituksenmukaista täyttää ns. "leikkipaineissa" tai muunlaisissa tilanteissa, joissa kumpikin osapuoli pitää nahistelua leikkinä. Arvion tekee tilanteen nähnyt aikuinen, eikä lomakkeen täyttöön tarvitse kokea turhaa kynnystä. Jos rajanveto mietityttää, voi lomakkeen täyttää ja arvioimme tapauksen tapahtumakuvauksen perusteella.

Muutamia ohjeita lomakkeen täyttöön:

- Lomakkeen voi täyttää käsin tai sähköisesti. Mikäli lomake täytetään sähköisesti, voi sen asettelu muuttua kenttien venyessä. Sähköisesti täytetyt lomakkeet tulisi sen jälkeen tulostaa.
- Lomakkeessa kysytään koulun nimeä, jottei tieto mene sekaisin. Koulut anonymisoidaan lopulliseen tuotokseen.
- Käytettyä väkivaltaa on vaikea laittaa yksiselitteisesti ja kattavasti rasti ruutuun kohdiksi. Toivomme, että käytätte vapaata kenttää sen kuvailemiseen. Myös

tapahtumakuvaus on meille erityisen tärkeä, sillä emme saa tilanteista muuta tietoa kuin sen mitä lomakkeiden kautta meille välittyy.

Toivoisimme, että esimerkiksi rehtori voisi kerätä lomakkeet ja säilyttää niitä yhdessä paikassa, jottei tietoa pääse hukkumaan. Noudamme lomakkeet henkilökohtaisesti kesäkuun alussa.

Vastaan mielelläni kaikkiin teitä askarruttaviin kysymyksiin. Olen tällä hetkellä ja vielä ensi viikon komennuksella ja tarkastan sähköpostiani aina kun ehdin. Minut tavoittaa parhaiten numerostani XXX-XXXXXXX.

Kiitos kun lähditte mukaan!

Ystävällisin terveisin,

Allekirjoitus

Lukijalle: Yllä oleva saatekirje oli viimeinen ohjeistus ennen tiedonkeruun aloittamista, ja sillä täsmennettiin aikaisemmin annettua ohjeistusta.